

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

**MSc law &
economics**

DEPARTMENT of ECONOMICS,
UNIVERSITY of MACEDONIA
and SCHOOL of LAW,
ARISTOTLE UNIVERSITY of THESSALONIKI

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Νομική Σχολή

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Διπλωματική Εργασία

**ΟΙ ΕΤΑΙΡΙΚΟΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΥΠΟ ΤΟ Ν. 4601/2019 ΚΑΙ ΤΑ
ΑΝΑΚΥΠΤΟΝΤΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ**

Της

ΤΣΑΓΚΑΛΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης Δίκαιο και Οικονομικά

Μάρτιος 2020

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η προσέγγιση του νέου Ν. 4601/2019, ο οποίος εισάγει για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη ένα ολοκληρωμένο πλέγμα ρυθμίσεων για τους μετασχηματισμούς των εμπορικών εταιριών. Αρχικά γίνεται μια απαραίτητη αναφορά στις βασικές μορφές μετασχηματισμού, ενώ αμέσως μετά εξετάζονται οι παθογένειες του προϊσχύσαντος δικαίου. Έπειτα, γίνεται μία ευσύνοπτη παρουσίαση των βασικών γνωρισμάτων του Ν. 4601/2019 και των αποτελεσμάτων αυτού. Ένα άλλο σημαντικό θέμα που εξετάζεται είναι η παρέμβαση του φορολογικού δικαίου στους εταιρικούς μετασχηματισμούς, ενόψει του άρθρου 4 του Ν. 4601/2019, ενώ συμπερασματικά καταδεικνύεται η ανάγκη μεταρρύθμισης του φορολογικού πλαισίου που διέπει τους μετασχηματισμούς με σκοπό την εναρμόνισή του με το Ν. 4601/2019.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	σελ. 1
II. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	σελ. 2
Α. Η έννοια των μετασχηματισμών	σελ. 2
Β. Έννοια και διακρίσεις της μετατροπής	σελ. 3
Γ. Έννοια και τρόποι συγχώνευσης	σελ. 4
Δ. Έννοια και τρόποι διάσπασης	σελ. 6
III. ΠΡΟΪΣΧΥΣΑΝ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	σελ. 7
Α. Η αρχή της ειδικότητας (ή η αρχή του κλειστού αριθμού – numerus clausus)	σελ. 8
Β. Οι «καταχρηστικοί» μετασχηματισμοί	σελ. 9
Γ. Η σχέση μεταξύ του φορολογικού και του εταιρικού δικαίου	σελ. 10
IV. Ο ΝΕΟΣ Ν. 4601/2019 ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΤΟΥ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ	σελ. 12
Α. Η διευκόλυνση των εταιρικών μετασχηματισμών	σελ. 13
Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου	σελ. 14
Β. Ενοποίηση της ρύθμισης	σελ. 18
Γ. Εξισορρόπηση συμφερόντων	σελ. 20
Δ. Δομή του νέου νόμου και βασικά στάδια της διαδικασίας μετασχηματισμού	σελ. 21
Ε. Βασικά χαρακτηριστικά του Ν. 4601/2019	σελ. 24
i. Λήψη απόφασης μετασχηματισμού από τα αρμόδια εταιρικά όργανα	σελ. 24
ii. Ακυρότητα μετασχηματισμού	σελ. 26
iii. Έλεγχος νομιμότητας	σελ. 28
iv. Ευθύνη διαχειριστών και μελών του διοικητικού συμβουλίου	σελ. 29
v. Προστασία των μετόχων και πιστωτών	σελ. 30

vi. Αποτελέσματα μετασχηματισμού	σελ. 31
V. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	σελ. 33
A. Η παρέμβαση του φορολογικού δικαίου στους εταιρικούς μετασχηματισμούς	σελ. 33
B. Το άρθρο 4 του Ν. 4601/2019	σελ. 35
Γ. Άλλα ανακλύπτοντα από το Ν. 4601/2019 φορολογικά ζητήματα	σελ. 38
i. Διάσπαση (άρθρα 54-57 και 70 Ν. 4601/2019)	σελ. 38
ii. Άρθρο 140 Ν. 4601/2019 - Διατηρούμενες σε ισχύ διατάξεις	σελ. 39
iii. Άρθρο 141 Ν. 4601/2019 – Μεταβατικές διατάξεις	σελ. 40
iv. Άρθρο 142 Ν. 4601/2019 – Παραπομπές	σελ. 40
v. Άρθρο 147 Ν. 4601/2019 – Καταργούμενες διατάξεις	σελ. 41
VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	σελ. 42
VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 44

I. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σε συνέχεια της αναμόρφωσης του δικαίου της ανώνυμης εταιρίας (Ν. 4548/2018) και της συστηματοποίησης του δικαίου των προσωπικών εταιριών και της ιδιωτικής κεφαλαιουχικής εταιρίας (Ν. 4072/2012), τέθηκε πρόσφατα σε ισχύ ο νόμος 4601/2019¹ «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων». Ο νόμος αυτός εισάγει για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη ένα ολοκληρωμένο πλέγμα ρυθμίσεων για τους μετασχηματισμούς των εμπορικών εταιρικών επιχειρήσεων ανεξαρτήτως της νομικής μορφής τους. Μέχρι σήμερα η απουσία μιας ενιαίας ρύθμισης των εταιρικών μετασχηματισμών στο δίκαιό μας είχε ως συνέπεια την πρόκληση ανασφάλειας δικαίου, διότι η αποσπασματική ρύθμιση των εταιρικών μετασχηματισμών είχε ως συνέπεια να αμφισβητείται το κύρος και το σύννομο των νομικά αρρυθμιστων μετασχηματισμών. Το νέο θεσμικό πλαίσιο κλήθηκε να αντιμετωπίσει και να δώσει λύσεις σε συγκεκριμένα και προ πολλού γνωστά στην πράξη και στην θεωρία προβλήματα του προϊσχύσαντος δικαίου, έχοντας ως βασικούς πυλώνες του τη διευκόλυνση των «γνήσιων» μετασχηματισμών, την ενιαία αντιμετώπιση των διαδικαστικών προϋποθέσεων και την εξισορρόπηση των συμφερόντων των εμπλεκόμενων μερών².

Επιπλέον, είναι σημαντικό ότι με το νέο νόμο 4601/2019 επιδιώχθηκε η απεμπλοκή του εταιρικού δικαίου των μετασχηματισμών από τις φορολογικές ρυθμίσεις. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του νόμου αυτού, η παροχή φορολογικών κινήτρων στο πλαίσιο της διενέργειας μετασχηματισμών μεταξύ εταιριών αποτελεί καίριας σημασίας δικαιοπολιτική επιλογή, μέσω της οποίας προάγεται η πρωτοβουλία δημιουργίας ισχυρότερων οικονομικών μονάδων. Ωστόσο, η παρέμβαση της φορολογικής νομοθεσίας στο πεδίο αυτό πρέπει να τελεί σε αρμονία με τις αρχές και το σύστημα των κανόνων του εταιρικού δικαίου, ενωσιακών και εθνικών.

¹ ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019. Σύμφωνα με το άρθρο 157 παρ. 1 του Ν. 4601/2019 η ισχύς του Τμήματος Α' (άρθρα 1-147) αρχίζει την 15^η Απριλίου 2019.

² Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 681

Στην παρούσα εργασία γίνεται προσπάθεια παρουσίασης των βασικών σημείων και καινοτομιών του Ν. 4601/2019, καθώς και της σχέσης φορολογικού και εταιρικού δικαίου ενόψει της ρύθμισης του άρθρου 4 του ως άνω νόμου.

II. ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

A. Η έννοια των μετασχηματισμών³

Για το ελληνικό εταιρικό δίκαιο και ειδικότερα για το δίκαιο των εμπορικών εταιριών η έννοια των μετασχηματισμών δεν είναι ούτε οικεία ούτε σαφής ως προς το περιεχόμενό της. Πράγματι, οι νόμοι που διέπουν τις εταιρικές μορφές της Ανώνυμης Εταιρίας (Α.Ε), της Εταιρίας Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε), της Ιδιωτικής Κεφαλαιουχικής Εταιρίας (Ι.Κ.Ε), της Ομόρρυθμης Εταιρίας (Ο.Ε) και της Ετερόρρυθμης Εταιρίας (Ε.Ε) αγνοούν τον όρο αυτό, ο οποίος προέρχεται από τον χώρο της φορολογικής νομοθεσίας. Ωστόσο, στη νομική γλώσσα και στην πρακτική των συναλλαγών, ο όρος αυτός έχει καθιερωθεί και αυτό όχι μόνο λόγω της στενής σχέσης εταιρικού και φορολογικού δικαίου, αλλά και εξαιτίας του σημασιολογικού του φορτίου και της ικανότητάς του να αποδίδει με συνθετικό και ταυτόχρονα περιληπτικό τρόπο ποικίλες νομικές πράξεις αναδιάρθρωσης ενός φορέα άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως η συγχώνευση, η διάσπαση και η μετατροπή.

Επομένως, ως «μετασχηματισμοί» επιχειρήσεων νοούνται οι διεπόμενες από το εταιρικό δίκαιο νομικές πράξεις και διαδικασίες, με τις οποίες μεταβάλλεται η υπόσταση ενός εταιρικού φορέα άσκησης επιχείρησης, χωρίς κατά κανόνα να μεσολαβήσει λύση και εκκαθάρισή του ούτε μεταβίβαση των περιουσιακών του στοιχείων με τους κανόνες της ειδικής διαδοχής. Οι εταιρικοί μετασχηματισμοί συντελούνται με τα μέσα που προβλέπει το εταιρικό δίκαιο, τα δε νομικά αποτελέσματά τους είναι σύνθετα και επέρχονται ταυτοχρόνως και αυτοδικαίως με την καταχώρησή τους στο Γενικό Εμπορικό Μητρώο. Στο χρονικό αυτό σημείο οι μετασχηματιζόμενοι εταιρικοί φορείς ενοποιούνται, διαιρούνται ή μεταβάλλουν, κατά περίπτωση, τη νομική μορφή τους, χωρίς να προηγηθούν οι διατυπώσεις της λύσης και εκκαθάρισής τους, οι

³ Αιτιολογική έκθεση του σχεδίου νόμου «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων».

εταίροι τους καθίστανται αυτομάτως εταίροι των εταιρικών φορέων που προέρχονται από τον μετασχηματισμό, ενώ η μεταβίβαση της περιουσίας των μετασχηματιζόμενων φορέων πραγματοποιείται χωρίς εκκαθάριση, διανομή και εισφορά, αλλά (πλην της περίπτωσης της μετατροπής) με καθολική διαδοχή, δηλαδή μεταβίβαση του συνόλου του ενεργητικού και παθητικού τους στον διάδοχο ή στους διαδόχους εταιρικούς φορείς, χωρίς την ανάγκη μεταβίβασης καθενός περιουσιακού στοιχείου χωριστά.

Τα οφέλη της νομικής ρύθμισης των εταιρικών μετασχηματισμών είναι πολλαπλά και δικαιολογούν τη νομοθετική μέριμνα για συστηματοποίηση, αναμόρφωση και εκσυγχρονισμό των σχετικών κανόνων. Οι λόγοι που οδηγούν στην πραγματοποίηση ενός εταιρικού μετασχηματισμού είναι πολλοί και εντάσσονται στον κύκλο ζωής όλων των φορέων επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως είναι η ανάπτυξη, η προσαρμογή στο διαρκώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον και στον εξελισσόμενο ανταγωνισμό, η επιδίωξη ευκαιριών σε νέες αγορές, η αξιοποίηση δυνατοτήτων συνεργασίας και η εξυγίανση. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών προσφέρει στους ενδιαφερομένους τα απαραίτητα νομικά εργαλεία για την αποτελεσματική πραγμάτωση των στόχων τους, διασφαλίζει την απρόσκοπτη και ομαλή συνέχιση της νομικής προσωπικότητας και της εταιρικής επιχείρησης του μετασχηματιζόμενου φορέα, χωρίς κίνδυνο υποβάθμισης της ενότητας και της ακεραιότητας των επιμέρους στοιχείων που τη συγκροτούν, εγγυάται την προστασία των συμφερόντων των εργαζομένων, των πιστωτών και των εταίρων του μετασχηματιζόμενου φορέα και ενισχύει την ασφάλεια του δικαίου και την ασφάλεια των συναλλαγών στον αναγκαίο βαθμό.

Η έννοια του εταιρικού μετασχηματισμού είναι έννοια γένους που καλύπτει κάθε περίπτωση μεταβολής του φορέα της επιχείρησης. Οι βασικές κατηγορίες μετασχηματισμών είναι τρεις, ήτοι οι μετατροπές, οι συγχωνεύσεις και οι διασπάσεις, τα βασικά χαρακτηριστικά των οποίων αναφέρονται αμέσως παρακάτω.

B. Έννοια και διακρίσεις της μετατροπής

Η μεταβολή μιας εταιρικής μορφής σε άλλη διευκολύνεται με το θεσμό της μετατροπής. Με τη μετατροπή επέρχεται μεταβολή της νομικής μορφής της εταιρίας χωρίς να προηγηθεί λύση και εκκαθάρισή της και ίδρυση νέας εταιρίας και χωρίς ανάγκη μεταβίβασης με ειδική ή καθολική διαδοχή των εταιρικών αντικειμένων και

των εταιρικών χρεών στην εταιρία με την νέα της μορφή⁴. Η ταυτότητα, επομένως, του νομικού προσώπου διατηρείται αμετάβλητη, ενώ οι εκκρεμείς δίκες συνεχίζονται κανονικά χωρίς να επέρχεται διακοπή τους⁵. Τα πλεονεκτήματα, δε, της μετατροπής αυτής είναι προφανή, καθώς με αυτήν εξοικονομείται χρόνος και αποφεύγονται έξοδα (ιδίως μεταβιβάσεων), τα οποία θα απαιτούνταν σε περίπτωση λύσης και εκκαθάρισης της παλαιάς εταιρίας και σύστασης νέας. Σε κάθε περίπτωση, η μετατροπή αποτελεί ιδιόζουσα μορφή τροποποίησης του καταστατικού μιας εταιρίας και για τον λόγο αυτό απαιτείται απόφαση των μελών του αρμοδίου εταιρικού οργάνου, χωρίς η εξουσία αυτή να μπορεί να αφαιρεθεί από αυτό και να εκχωρηθεί σε τρίτο πρόσωπο, καθώς πρόκειται για ενέργεια που θίγει άμεσα τον πυρήνα της εταιρικής συμμετοχής⁶.

Πρέπει να σημειωθεί ότι απαραίτητο εννοιολογικό στοιχείο της γνήσιας μετατροπής είναι η νομική προσωπικότητα της μετατρεπόμενης εταιρίας με αποτέλεσμα να μην είναι νοητή η γνήσια μετατροπή εταιρίας χωρίς νομική προσωπικότητα σε άλλη εταιρία με νομική προσωπικότητα και αντιστρόφως⁷. Στην περίπτωση αυτή, λοιπόν, θα πρόκειται για καταχρηστική μετατροπή, εφόσον δεν μπορεί να γίνει λόγος για συνέχιση της ίδιας νομικής προσωπικότητας. Στην πραγματικότητα πρόκειται για ίδρυση νέας, στην οποία εισφέρεται η περιουσία της μετατρεπόμενης.

Γ. Έννοια και τρόποι της συγχώνευσης

Η συγχώνευση αποτελεί τρόπο συγκέντρωσης των επιχειρήσεων. Είναι η πράξη με την οποία επιτυγχάνεται η απόκτηση με καθολική διαδοχή από υφιστάμενη ή νεοϊδρυόμενη εταιρία, των περιουσιακών στοιχείων άλλων εταιριών που λύονται χωρίς

⁴ Ρόκας, Ν., (2012) *Εμπορικές Εταιρίες*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 465 επ, Αλεπάκος σε Περάκη Ε., (2013) *Το δίκαιο της ΑΕ*. Τόμος 2. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 2161 και Μαρίνος σε Περάκη, Ε., (2001), *Το δίκαιο της ΑΕ*. Τόμος 8. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 73. Η μη μεταβολή της ταυτότητας του νομικού προσώπου αφενός συνεπάγεται την αποφυγή σοβαρών δαπανών και απώλειας χρόνου και αφετέρου εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες των συναλλαγών.

⁵ Με την μετατροπή, επέρχεται, δηλαδή, μεταβολή μόνο της νομικής μορφής, χωρίς κατάλυση της νομικής της προσωπικότητας, το δε, υποκείμενο, ο φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, το νομικό, δηλαδή πρόσωπο, παραμένει αμετάβλητο (βλ. Ψυχομάνης, Σ., (2013) *Δίκαιο Εμπορικών εταιριών*, Σάκκουλας, σ. 356)

⁶ Αλεξανδρίδου, Ε., (2016) *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, Προσωπικές και Κεφαλαιουχικές Εταιρίες*, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 470 και Μαρίνος σε Περάκη, Ε., (2001), *Το δίκαιο της ΑΕ*. Τόμος 8. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 73.

⁷ Το ίδιο θα πρέπει να γίνει δεκτό και για την περίπτωση μετατροπής ατομικής επιχείρησης σε εταιρία οποιασδήποτε μορφής βλ. Αλεπάκος σε Περάκη, Ε., (2013) *Το δίκαιο της ΑΕ*. Τόμος 2. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 2163 με τις εκεί περαιτέρω παραπομπές.

εκκαθάριση. Η συγχώνευση είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί με απορρόφηση ήδη υφιστάμενης εταιρίας ή με ίδρυση νέας εταιρίας⁸.

Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση συγχώνευσης με απορρόφηση μία ή περισσότερες εταιρίες (οι απορροφούμενες) λύνονται χωρίς να ακολουθήσει το στάδιο της εκκαθάρισης και μεταβιβάζουν την περιουσία τους ως σύνολο (ενεργητικό και παθητικό) σε μία άλλη υφιστάμενη εταιρία (την απορροφούσα). Οι εταίροι των απορροφούμενων εταιριών, οι οποίες εξαφανίζονται, γίνονται εταίροι της απορροφούσας, που συνεχίζει να υπάρχει. Αυτό πραγματοποιείται με την παροχή προς αυτούς εταιρικών μεριδίων/μετοχών που εκδίδει η απορροφούσα έναντι της περιουσίας που έλαβε από την κάθε απορροφούμενη εταιρία και παράλληλα με ενδεχόμενη καταβολή ενός χρηματικού ποσού⁹ σε μετρητά προς συμψηφισμό των εταιρικών μεριδίων/μετοχών τις οποίες δικαιούνται¹⁰.

Στη συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρίας δύο ή περισσότερες εταιρίες, οι οποίες λύνονται χωρίς να ακολουθήσει εκκαθάρισή τους, παύουν να υπάρχουν αυτοτελώς και ενώνονται σε μία νέα εταιρία που ιδρύουν, η οποία αποτελείται αφενός από το άθροισμα των περιουσιών των συγχωνευόμενων εταιριών στο σύνολό τους και αφετέρου από όλους τους εταίρους τους. Κάθε συγχωνευόμενη εταιρία μεταβιβάζει την περιουσία της ως σύνολο στη νεοσυσταθείσα, ενώ στους εταίρους/μετόχους της παρέχονται ως αντάλλαγμα για την απώλεια της συμμετοχής τους στην εταιρία τους, εταιρικά μερίδια/μετοχές της νέας εταιρίας και παράλληλα με ενδεχόμενη καταβολή ενός χρηματικού ποσού σε μετρητά προς συμψηφισμό των εταιρικών μεριδίων/μετοχών τις οποίες δικαιούνται¹¹.

⁸ Χρυσάνθης, Χρ., (2010) *Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας – Κατ' άρθρο ερμηνεία του ΚΝ 2190/1920* (Επιμ. Περάκης Ευάγγελος). Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 2232 όπου επισημαίνεται ότι δεν είναι επιτρεπτή η μερική συγχώνευση, δηλαδή η συγχώνευση μέρους της περιουσίας της απορροφούμενης εταιρίας και η υπαγωγή της λοιπής περιουσίας στη διαδικασία λύσης και εκκαθάρισης.

⁹ Το χρηματικό αυτό ποσό δεν υπερβαίνει το 10% της ονομαστικής αξίας των εταιρικών συμμετοχών που διατίθενται ή σε περίπτωση έλλειψης ονομαστικής αξίας, της λογιστικής του αξίας (άρθρο 6 Ν. 4601/2019).

¹⁰ Ρόκας, Ν., (2012) *Εμπορικές Εταιρίες*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 471, Αλεξανδρίδου, Ε., (2016) *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, Προσωπικές και Κεφαλαιουχικές Εταιρίες*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 527

¹¹ Ρόκας, Ν., (2012) *Εμπορικές Εταιρίες*. Νομική Βιβλιοθήκη σ. 479, Αλεξανδρίδου, Ε., (2016) *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, Προσωπικές και Κεφαλαιουχικές Εταιρίες*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 538. Βλ. και υποσημείωση 9.

Δ. Έννοια και τρόποι διάσπασης

Ο Ν. 4601/2019 αναμόρφωσε την έννοια της διάσπασης, συστηματοποιώντας σκέψεις που είχαν ήδη αναπτυχθεί στο προηγούμενο δίκαιο και χρησιμοποιούνταν στην πράξη. Η διάσπαση κατέστη ήδη έννοια γένους που περιλαμβάνει τρία είδη και συγκεκριμένα την κοινή διάσπαση, την μερική διάσπαση και την απόσχιση κλάδου. Επομένως, η διάσπαση του Ν. 4601/2019 δεν είναι ταυτόσημη με τη διάσπαση του Κ.Ν. 2190/1920, αλλά η διάσπαση του παλαιότερου νόμου αντιστοιχεί στην κοινή διάσπαση, ήτοι σε ένα από τα τρία είδη του σημερινού δικαίου, ενώ η διάσπαση του Ν. 4601/2019 είναι υπερκείμενη έννοια της διάσπασης του Κ.Ν 2190/1920 και ήδη κοινής διάσπασης¹². Κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί ότι υπό το προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς, σε αντίθεση με το Ν. 4601/2019, δυνατότητα διάσπασης είχαν μόνο οι ανώνυμες εταιρίες (άρθρα 81-89 Κ.Ν. 2190/1920) με επωφελούμενες πάλι ανώνυμες εταιρίες. Για την μερική διάσπαση και την απόσχιση κλάδου γίνεται αναλυτικά λόγος κατωτέρω¹³.

Η κοινή διάσπαση είναι πράξη με την οποία επέρχεται κατάτμηση του συνόλου της περιουσίας (ενεργητικό και παθητικό) μιας εταιρίας (διασπώμενη) και μεταβίβαση της σε δύο τουλάχιστον άλλες (επωφελούμενες), οι οποίες είτε υπήρχαν ήδη, οπότε γίνεται λόγος για διάσπαση με απορρόφηση, είτε δημιουργούνται από την αρχή, οπότε πρόκειται για διάσπαση με σύσταση νέων εταιριών, είτε μία τουλάχιστον υπήρχε και μία τουλάχιστον συστήνεται για το σκοπό αυτό, και άρα πρόκειται για διάσπαση με απορρόφηση και σύσταση νέων εταιριών. Η περιουσία της διασπώμενης εταιρίας διανέμεται στο σύνολό της στις επωφελούμενες και η εταιρία παύει να υπάρχει. Οι εταίροι της διασπώμενης εταιρίας γίνονται εταίροι των επωφελούμενων εταιριών, οι οποίες τους παραχωρούν, ύστερα από αύξηση του κεφαλαίου τους, μετοχές/εταιρικά μερίδια ως αντάλλαγμα για την απώλεια της εταιρικής τους συμμετοχής στη διασπώμενη εταιρία¹⁴.

Πιο συγκεκριμένα, στη διάσπαση με απορρόφηση τα τμήματα της περιουσίας της διασπώμενης εταιρίας – που το καθένα περιλαμβάνει ενεργητικό και παθητικό- ενώνονται με τις περιουσίες των επωφελούμενων εταιριών και οι εταίροι της πρώτης

¹² Ψαρουδάκης, Γ., (2019) *Η τυπολογία της διάσπασης στον Ν. 4601/2019*, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 944

¹³ Βλ. ενότητα IV, Α.

¹⁴ Αντωνόπουλος, Β., (2011) *Ανώνυμες Εταιρίες (Προσωπικές Εταιρίες – Α.Ε. – Ε.Π.Ε.)*. Σάκκουλας, σ. 415, Αλεξανδρίδου Ε., (2016) *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, Προσωπικές και Κεφαλαιουχικές Εταιρίες*. Νομική Βιβλιοθήκη σ. 541- 542

γίνονται εταίροι των δευτέρων με την έννοια ότι όλοι εισέρχονται σε όλες ή ότι άλλοι εισέρχονται σε μία και άλλοι σε άλλη εταιρία. Στη διάσπαση με σύσταση νέων εταιριών τα τμήματα της διασπώμενης σχηματίζουν άλλες εταιρίες, στις οποίες η πρώτη συνεχίζει τεμαχισμένη. Στη μικτή, τέλος, διάσπαση από τα τμήματα της διασπώμενης εταιρίας άλλα απορροφώνται από υπάρχουσες εταιρίες και άλλα σχηματίζουν καινούριες.

Η διασπώμενη εταιρία που διοχετεύει την περιουσία και τους εταίρους της σε περισσότερες εταιρίες που υπάρχουν ή που ιδρύονται ενεργεί μονομερώς ή συμβατικά. Ειδικότερα, ενεργεί μονομερώς όταν οι νέες εταιρίες ιδρύονται και συμβατικά όταν η διοχέτευση της περιουσίας και των μετόχων της γίνεται σε ήδη υφιστάμενες εταιρίες οπότε η διάσπαση θα στηρίζεται σε σύμβαση μεταξύ της διασπώμενης και των επωφελούμενων.

III. ΠΡΟΪΣΧΥΣΑΝ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Οι ως άνω βασικές κατηγορίες μετασχηματισμών ήταν βέβαια ήδη γνωστές στο δίκαιό μας. Η έως τώρα ισχύουσα ρύθμισή τους ωστόσο δεν διακρινόταν ούτε από δικαιοπολιτική συνέπεια ούτε από συστηματική συνοχή. Ειδικότερα, διατάξεις για τους μετασχηματισμούς περιλαμβάνονταν στο νομοθετικό πλαίσιο για τις ανώνυμες εταιρίες (Κ.Ν. 2190/1920 πριν την αντικατάστασή του από το Ν. 4548/2018), στο νόμο για τις εταιρίες περιορισμένης ευθύνης (Ν. 3190/1955), στο νόμο για τις ιδιωτικές κεφαλαιουχικές εταιρίες (Ν. 4072/2012) και στο νόμο για τις προσωπικές εταιρίες (Ν. 4072/2012).

Η έως τώρα κατάσταση του εταιρικού δικαίου των μετασχηματισμών δεν μπορούσε σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί ικανοποιητική, εξαιτίας μιας σειράς από παράγοντες που έχουν να κάνουν κυρίως με την αποσπασματική νομοθέτηση και την πολυδιάσπαση της ύλης του, καθώς και την ελλειμματική κάλυψη περιπτώσεων. Απόρροια της έλλειψης συστηματικής συνοχής των προϊσχυόντων διατάξεων αποτελούν τρεις κατηγορίες προβλημάτων τα οποία αναλύονται στη συνέχεια.

A. Η αρχή της ειδικότητας (ή η αρχή του κλειστού αριθμού – numerus clausus)

Στη μέχρι προσφάτως ισχύουσα νομοθεσία προβλέπονταν συγκεκριμένης μορφής μετασχηματισμοί για συγκεκριμένες κατηγορίες επιχειρήσεων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργείται εύλογα ασάφεια ως προς το επιτρεπτό σημαντικού αριθμού μη προβλεπόμενων μετασχηματισμών και να καταλείπεται έδαφος για αντικρουόμενες ερμηνείες σε νομολογία, θεωρία και πράξη σε έναν τομέα όπου η ασφάλεια του δικαίου θα έπρεπε να είναι το πρώτο ζητούμενο. Πιο συγκεκριμένα, το προϊσχύσαν εταιρικό δίκαιο προέβλεπε τους ακόλουθους μετασχηματισμούς:

- α) μετατροπή ΙΚΕ σε άλλη εταιρία (άρθρο 106 Ν. 4072/2012)
- β) μετατροπή άλλης εταιρίας σε ΙΚΕ (άρθρο 107 Ν. 4072/2012)
- γ) συγχώνευση μεταξύ ΙΚΕ (άρθρα 108 – 115 Ν. 4072/2012)
- δ) μετατροπή ΑΕ σε ΕΠΕ (άρθρο 51 Ν. 3190/1955 και άρθρο 66 Κ.Ν. 2190/1920)
- ε) μετατροπή ΟΕ ή ΕΕ σε ΕΠΕ (άρθρο 53 Ν. 3190/1955)
- στ) μετατροπή ΕΕ σε ΟΕ (άρθρο 282 Ν. 4072/2012)
- ζ) μετατροπή ΟΕ σε ΕΕ (άρθρο 282Α Ν. 4072/2012)
- η) μετατροπή ΕΠΕ σε ΟΕ ή ΕΕ (άρθρο 283 Ν. 4072/2012)
- θ) συγχώνευση μεταξύ ΕΠΕ (άρθρα 54 και 55 Ν. 3190/1955)
- ι) μετατροπή ΑΕ σε ΟΕ ή ΕΕ (άρθρο 66α Κ.Ν. 2190/1920)
- ια) μετατροπή ΕΠΕ σε ΑΕ (άρθρο 67 παρ. 1 Κ.Ν. 2190/1920)
- ιβ) μετατροπή ΟΕ ή ΕΕ σε ΑΕ (άρθρο 67 παρ. 2 Κ.Ν. 2190/1920)
- ιγ) συγχώνευση μεταξύ ΑΕ (άρθρα 68 – 80 Κ.Ν. 2190/1920)
- ιδ) διάσπαση ΑΕ (άρθρα 81 – 89 Κ.Ν. 2190/1920)

Από την καταγραφή αυτή προκύπτει ότι το εταιρικό δίκαιο αγνοούσε μεγάλο αριθμό μετασχηματισμών. Για παράδειγμα, προβλέπονται συγχωνεύσεις μόνο μεταξύ ΑΕ, μεταξύ ΕΠΕ και μεταξύ ΙΚΕ, απουσιάζει η πρόβλεψη συγχωνεύσεων μεταξύ εταιριών διαφορετικού τύπου, δεν προβλέπονται διασπάσεις εκτός από τη διάσπαση της ΑΕ με επωφελούμενες επίσης ΑΕ, ενώ αγνοούνται παραλλαγές της διάσπασης, όπως

είναι η απόσχιση κλάδου ή η μερική διάσπαση. Επίσης, η ελλειπτική πρόβλεψη δεν αφορούσε μόνο το ποιες εταιρίες μπορούσαν να συγχωνευθούν, για παράδειγμα, μεταξύ τους, αλλά και τη μορφή που μπορούσε να λάβει ο μετασχηματισμός αυτός. Δύο ΑΕ, δηλαδή, μπορούσαν να συγχωνευθούν με απορρόφηση μιας εταιρίας από άλλη, σύσταση νέας εταιρίας και εξαγορά ενεργητικού και παθητικού από άλλη, δύο ΕΠΕ ή ΙΚΕ μπορούσαν να συγχωνευθούν μόνο με απορρόφηση και σύσταση¹⁵.

Οι ως άνω αναφερόμενες περιπτώσεις αποτελούσαν τους λεγόμενους «γνήσιους» μετασχηματισμούς. Σύμφωνα, λοιπόν, με την αρχή του κλειστού αριθμού των μετασχηματισμών, μόνο οι γνήσιοι μετασχηματισμοί μπορούσαν να πραγματοποιηθούν σύννομα, εκείνοι δηλαδή που προβλέπονταν ρητώς στη σχετική νομοθεσία. Ως γνήσιοι, λοιπόν, νοούνταν οι μετασχηματισμοί, κυρίως με τη μορφή της συγχώνευσης και της διάσπασης, οι οποίοι πραγματοποιούνταν με λύση της μετασχηματιζόμενης εταιρίας, δηλαδή της απορροφώμενης ή της διασπώμενης, χωρίς να ακολουθήσει το στάδιο της εκκαθάρισης και της διανομής της εταιρικής περιουσίας. Η δε μεταβίβαση της περιουσίας της στο νέο φορέα λάμβανε χώρα με καθολική διαδοχή των επιμέρους περιουσιακών σχέσεων της και διατήρηση της νομικής προσωπικότητάς της (για παράδειγμα σε περίπτωση μετατροπής της)¹⁶.

B. Οι «καταχρηστικοί» μετασχηματισμοί

Η απουσία πρόβλεψης ενός πλήρους φάσματος μετασχηματισμών με τα προσόντα της καθολικής διαδοχής και της συνέχισης της νομικής προσωπικότητας, έχει οδηγήσει στην υιοθέτηση των καλούμενων «καταχρηστικών» μετασχηματισμών. Σε περίπτωση, δηλαδή, που ο μετασχηματισμός δεν ενέπιπτε σε κάποια από τις προβλεπόμενες περιπτώσεις του «κλειστού αριθμού», οι εταίροι ήταν πρακτικά αναγκασμένοι να προβούν σε έναν καταχρηστικό μετασχηματισμό. Ως τέτοιος νοείται εκείνος που καταλήγει στο ίδιο οικονομικό αποτέλεσμα με τους ρυθμιζόμενους μετασχηματισμούς, στη μεταβολή, δηλαδή, του μετασχηματιζόμενου επιχειρηματικού φορέα με τα μέσα του κοινού και όχι του εταιρικού δικαίου. Για παράδειγμα, αντί συγχώνευσης, δύο

¹⁵ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 165

¹⁶ Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 682

εταιρίες αποφασίζουν τη λύση και εκκαθάρισή τους με διανομή της περιουσίας τους και ίδρυση νέας εταιρίας στην οποία εισφέρουν την περιουσία αυτή¹⁷.

Με την πρακτική αυτή επιδιώκεται η επίτευξη παρεμφερούς αποτελέσματος, όχι με τη χρήση μηχανισμών του εταιρικού δικαίου, αλλά με τη συνένωση ή διαίρεση ή μεταφορά περιουσιών νομικών προσώπων μέσω της λύσης και εκκαθάρισης των εταιριών και επανασύστασης αυτών με άλλη εταιρική μορφή. Σε σχέση με τους ρητά προβλεπόμενους στο νόμο μετασχηματισμούς, οι διαδικασίες αυτές δεν είναι καθόλου απλές, ενώ παραλλάσσουν κατά περίπτωση, περιλαμβάνοντας λύση εταιρίας ή εταιριών, εκκαθάριση, διανομή, ίδρυση νέας ή νέων εταιριών, εισφορά περιουσίας σε αυτήν χωρίς τα προσόντα της καθολικής διαδοχής, αλλά με τα μέσα του κοινού περιουσιακού δικαίου¹⁸.

Γ. Η σχέση μεταξύ του φορολογικού και του εταιρικού δικαίου

Η ανάμειξη του φορολογικού δικαίου με ζητήματα που ανήκουν στην παραδοσιακή ύλη του εταιρικού δικαίου λαμβάνει τη μορφή διατάξεων που προβλέπουν κίνητρα και απαλλαγές, ιδίως με σκοπό τη μεγέθυνση οικονομικών μονάδων μέσω μετασχηματισμών. Η ανάμειξη αυτή, από τη μία πλευρά αποτελεί εύλογη δικαιοπολιτική επιλογή μέσω της οποίας προωθείται η δημιουργία ισχυρότερων οικονομικών μονάδων, από την άλλη πλευρά όμως δεν προάγει τη συστηματική προσέγγιση καίριων ζητημάτων του δικαίου των μετασχηματισμών. Αυτό συμβαίνει διότι λύσεις πρόσφορες για σκοπούς αναπτυξιακούς ή φορολογικούς δεν είναι πάντοτε ευχερώς εντασσόμενες στο σύστημα των κανόνων του εταιρικού δικαίου¹⁹.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4601/2019, το φορολογικό δίκαιο και ιδίως ο Ν. 2166/1993, παρεμβαίνει στο ουσιαστικό εταιρικό δίκαιο μετασχηματισμών, δημιουργώντας πρόβλημα συμβατότητας και συστηματικής συνοχής με αυτό, με αφορμή τη θέσπιση φορολογικών κινήτρων για συγκεκριμένες μορφές μετασχηματισμών και για συγκεκριμένους εταιρικούς τύπους και έχοντας ως στόχο την

¹⁷ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 165

¹⁸ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 165

¹⁹ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 166

ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας για τη δημιουργία ισχυρών οικονομικών μονάδων.

Η παρέμβαση του φορολογικού δικαίου δημιουργεί ασάφεια όχι μόνο ως προς το ποιος μετασχηματισμός επιτρέπεται, αλλά και ως προς το πώς υλοποιείται ένας τέτοιος μετασχηματισμός. Για παράδειγμα, ο Ν. 2166/1993 καταλαμβάνει μεταξύ άλλων την εισφορά από λειτουργούσα επιχείρηση ενός ή περισσότερων κλάδων ή τμημάτων της σε λειτουργούσα ΑΕ (άρθρο 1 παρ. 1 περ. ε), ενώ και το Ν.Δ 1297/1972 εφαρμόζεται και σε εισφορά κλάδου σε ΑΕ (άρθρο 7 παρ. 1). Ακόμη, με το Ν. 4172/2013 παρέχονται φορολογικά ευεργετήματα τα οποία ισχύουν και επί διάσπασης μιας εταιρίας σε μία ή περισσότερες υφιστάμενες εταιρίες, συμπεριλαμβανομένης και της μερικής διάσπασης (άρθρο 54). Η απόσχιση κλάδου και η μερική διάσπαση στερούνταν σαφούς ερείσματος στο ουσιαστικό εταιρικό δίκαιο και συνδυάζονταν μόνο με την παροχή φορολογικών κινήτρων χωρίς να υπάρχει καμία πρόβλεψη στο εταιρικό δίκαιο για τους όρους και τη διαδικασία πραγματοποίησής τους²⁰.

Ακόμη, όμως και για γνωστές από το εταιρικό δίκαιο μορφές μετασχηματισμών, όπως είναι οι συγχωνεύσεις και οι διασπάσεις ανωνύμων εταιριών και εταιριών περιορισμένης ευθύνης σύμφωνα με τους Κ.Ν 2190/1920 και Ν. 3190/1955, η φορολογική νομοθεσία εισάγει παρεκκλίσεις από το εταιρικό δίκαιο, κάποιες από τις οποίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν τουλάχιστον αμφίβολης συμβατότητας με το ενωσιακό δίκαιο. Ειδικότερα, αναφορικά με τους εν λόγω μετασχηματισμούς, ο Ν. 2166/1993 προβλέπει ότι πραγματοποιούνται κατά παρέκκλιση των διατάξεων του Κ.Ν 2190/1920, με ενοποίηση των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού των μετασχηματιζόμενων επιχειρήσεων, όπως αυτά εμφανίζονται σε ισολογισμούς αυτών συντασσόμενους για το σκοπό του μετασχηματισμού και μεταφέρονται ως στοιχεία ισολογισμού της νέας εταιρίας²¹.

²⁰ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 166. Βλ. και Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 683

²¹ Η ισχύουσα Οδηγία (ΕΕ) 2017/1132 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με ορισμένες πτυχές του εταιρικού δικαίου, η οποία μεταξύ άλλων κωδικοποιεί προηγούμενες οδηγίες για τη συγχώνευση και τη διάσπαση κεφαλαιουχικών εταιριών, προβλέπει όμως αυστηρή διαδικασία σύνταξης έκθεσης και ενημέρωσης του διαχειριστικού οργάνου για τη συγχώνευση ή διάσπαση (άρθρα 95 και 141) και εξέταση του σχεδίου από εμπειρογνώμονες (άρθρα 96 και 142), δηλαδή διασφάλιση της εγκυρότητας της σχέσης ανταλλαγής με βάση ελεγμένη από ειδικούς αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων των μετασχηματιζόμενων επιχειρήσεων. Βλ. Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 166

IV. Ο ΝΕΟΣ Ν. 4601/2019 ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΤΟΥ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Με τον πρόσφατο Ν. 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019) θεσπίστηκε νέο πλαίσιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς, με το οποίο επιδιώχθηκε η αναμόρφωση του δικαίου των εταιρικών μετασχηματισμών και η συστηματοποίησή του για πρώτη φορά σε ένα ενιαίο κείμενο, προκειμένου να αντιμετωπιστούν μία σειρά από προβλήματα που οφείλονταν στην αποσπασματική νομοθέτηση, στην πολυδιάσπαση της ύλης του και στην ελλειμματική κάλυψη περιπτώσεων²². Από της ισχύος του Ν. 4601/2019²³ καταργούνται οι διατάξεις των άρθρων 66-89 του Κ.Ν. 2190/1920, που είχαν διατηρηθεί σε ισχύ με το Ν. 4548/2018²⁴.

Με δεδομένη, λοιπόν, την κατάσταση του δικαίου των εταιρικών μετασχηματισμών υπό το προϊσχύσαν δίκαιο και τα προβλήματα που δημιούργησε, ο νέος νόμος καλείται να αντιμετωπίσει τρία ζητήματα της νομοθετικής πολιτικής και συγκεκριμένα: α) τη διευκόλυνση ή μη των μετασχηματισμών με τα χαρακτηριστικά της καθολικής διαδοχής και της συνέχισης της νομικής προσωπικότητας, β) αντιμετώπιση των διαδικασιών μετασχηματισμού με ενιαίο τρόπο, ανεξάρτητα από το είδος του μετασχηματισμού ή τις εταιρικές μορφές που συμμετέχουν σε αυτόν ή κατά περίπτωση προσέγγιση και γ) εξισορρόπηση των συμφερόντων των μετόχων ή εταιρών μειοψηφίας και των πιστωτών των μετασχηματιζόμενων εταιριών με το συμφέρον ασφαλούς επέλευσης του αποτελέσματος των μετασχηματισμών ή πρόταξη ορισμένων κατηγοριών συμφερόντων έναντι άλλων²⁵.

²² Σαββαΐδου, Α., (2019) *Η φορολογική μεταχείριση των εταιρικών μετασχηματισμών*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 521-522

²³ Σύμφωνα με το άρθρο 157 του Ν. 4601/2019 η ισχύς του τμήματος Α' που περιλαμβάνει τα άρθρα 1-147 αρχίζει την 15^η Απριλίου 2019, ενώ η ισχύς του τμήματος Β' που περιλαμβάνει τα άρθρα 148-154 αρχίζει από τη δημοσίευση του νόμου στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ήτοι από την 9^η Μαρτίου 2019.

²⁴ Λεοντάρης, Μ. (2019) *Εταιρικοί μετασχηματισμοί (Μετατροπές-Συγχωνεύσεις-Διασπάσεις-Ν. 4601/2019)*. Λογιστής, τεύχος 762, σ. 1158

²⁵ Αιτιολογική έκθεση του σχεδίου νόμου «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων», παρ. 13.

A. Η διευκόλυνση των εταιρικών μετασχηματισμών

Οι διατάξεις του Ν. 4601/2019 αντιμετώπισαν ενιαία το ζήτημα των εταιρικών μετασχηματισμών, διατηρώντας μεν την αρχή του «κλειστού αριθμού», διευρύνοντας όμως σε μεγάλο βαθμό το υποκειμενικό και αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής του νόμου, έτσι ώστε να είναι ελάχιστες οι μορφές μετασχηματισμών που δεν καλύπτονται από τον Ν. 4601/2019²⁶. Είναι δε χαρακτηριστική η αναφορά στην αιτιολογική έκθεση του νόμου αυτού ότι «ο κανόνας εδώ οφείλει να είναι ότι όλοι μπορούν να συγχωνευθούν με όλους, όλοι μπορούν να απορροφήσουν όλους, όλοι μπορούν να διασπαστούν σε όλους, όλοι μπορεί να επωφεληθούν από όλους, όλοι μπορούν να μετατραπούν σε όλους.».

Ειδικότερα, με βάση με το άρθρο 2 παράγραφος 1 του Ν. 4601/2019 οι εταιρικές μορφές που μπορούν να υποβληθούν ή να μετάσχουν σε διαδικασία εταιρικού μετασχηματισμού είναι: οι ανώνυμες εταιρίες, οι εταιρίες περιορισμένης ευθύνης, οι ιδιωτικές κεφαλαιουχικές εταιρίες, οι ομόρρυθμες εταιρίες, οι ετερόρρυθμες εταιρίες, οι ετερόρρυθμες εταιρίες κατά μετοχές, οι κοινοπραξίες που προβλέπονται στην παρ. 3 του άρθρου 293 του Ν. 4072/2012, οι Ευρωπαϊκές εταιρίες (SE) που προβλέπονται στον Κανονισμό (ΕΚ) 2157/2001 του Συμβουλίου της 8^{ης} Οκτωβρίου 2001, οι αστικοί συνεταιρισμοί και οι Ευρωπαϊκές Συνεταιριστικές εταιρίες (ΕΣΕτ) που προβλέπονται στον κανονισμό (ΕΚ) 1435/2003 της 22^{ης} Ιουλίου 2003. Σύμφωνα δε με την παράγραφο 1 του άρθρου 1 του ίδιου νόμου, οι ως άνω εταιρίες μπορεί να υποβληθούν ή να μετάσχουν σε συγχώνευση, διάσπαση ή μετατροπή, ενώ άλλες μορφές εταιρικών μετασχηματισμών επιτρέπονται, εφόσον προβλέπονται ρητά από διάταξη νόμου (άρθρο 1 παρ. 2 Ν. 4601/2019).

Μάλιστα οι ανωτέρω εταιρίες μπορεί να μετάσχουν σε εταιρικό μετασχηματισμό με οποιαδήποτε από τις ιδιότητες που προσιδιάζουν σε αυτόν και πιο συγκεκριμένα ως απορροφώμενες, απορροφώσες, συγχωνευόμενες, διασπώμενες, εισφέρουσες, επωφελούμενες, συνιστώμενες ή μετατρεπόμενες, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στις διατάξεις του Ν. 4601/2019 (άρθρο 2 παρ. 2 του Ν. 4601/2019), ενώ είναι επιτρεπτός μετασχηματισμός με τη συμμετοχή δύο ή και περισσότερων εταιριών διαφορετικού τύπου (άρθρο 2 παρ. 3 του Ν. 4601/2019).

²⁶ Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 683. Ακόμη, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4601/2019, παρ. 15: «Ακόμη, επιτρεπτό μετασχηματισμού χωρίς δέσμευση από κάποιο (ανασφαλές, σε κάθε περίπτωση) κριτήριο μεγέθους, είτε αυτό έχει να κάνει με εταιρική μορφή είτε με τη συνδρομή αριθμητικών κριτηρίων.»

Οι μορφές μετασχηματισμού που δεν καλύπτονται από το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του νόμου είτε θα αντιμετωπισθούν ως ειδικά ρυθμιζόμενες περιπτώσεις μετασχηματισμού, εφόσον αυτές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής κάποιου ειδικού νομοθετήματος, είτε θα αντιμετωπισθούν με την πρακτική των καταχρηστικών μετασχηματισμών.

Το φάσμα, λοιπόν, των αποδεκτών με βάση το νέο νόμο είναι πλέον τόσο μεγάλο σε σύγκριση με όσα ίσχυαν μέχρι σήμερα, που αναμένεται να καλύψει το μέγιστο μέρος των αναγκών των ενδιαφερόμενων. Στο πλαίσιο αυτό, η πρόβλεψη του νόμου στην παράγραφο 2 του άρθρου 1 ότι άλλες μορφές εταιρικών μετασχηματισμών επιτρέπονται, εφόσον προβλέπονται ρητά από διάταξη νόμου, αποτελεί ελάχιστη ασφαλιστική δικλείδα για τη διαφύλαξη της ακεραιότητας του συστήματος που θεσπίζεται με το νόμο αυτό και για την επίτευξη ασφάλειας δικαίου επί οριακών περιπτώσεων που τυχόν θα εμφανισθούν²⁷.

-Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου

Στο πλαίσιο της διευκόλυνσης των μετασχηματισμών και της διεύρυνσης της αρχής του κλειστού αριθμού, αποτελεί καινοτομία η νομοθετική ρύθμιση από το Ν. 4601/2019 της μερικής διάσπασης και της απόσχισης κλάδου. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, η νομοθετική αυτή ρύθμιση και μάλιστα με το πλεονέκτημα της καθολικής διαδοχής, ανταποκρίνεται σε παλαιότερο αίτημα της θεωρίας και της πράξης. Η μερική διάσπαση αποτελούσε μορφή μετασχηματισμού μη προβλεπόμενη στο εταιρικό δίκαιο, ενώ αναφορά της γινόταν μόνο στο άρθρο 54 παρ. 3 του Ν. 4172/2013, που αφορά βέβαια μόνο φορολογικές ρυθμίσεις. Η δε απόσχιση κλάδου προβλεπόταν επίσης σε φορολογικούς νόμους (ΝΔ 1297/1972, Ν. 2166/1993, άρθρο 53 Ν. 4172/2013) και πολλές φορές υλοποιήθηκε στην πράξη²⁸.

Πιο συγκεκριμένα, η μερική διάσπαση περιγράφεται στο άρθρο 54 παρ. 3 περ. β του Ν. 4172/2013²⁹, χωρίς να τη ρυθμίζει ειδικότερα. Ωστόσο, λόγω της ανασφάλειας

²⁷ Αιτιολογική έκθεση του σχεδίου νόμου «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων».

²⁸ Βύζας, Β., (2019) *Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και εταιριών, σ. 820-821

²⁹ Άρθρο 54 παρ. 3 περ. β Ν. 4172/2013: «3. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου ως «διάσπαση» θεωρείται κάθε πράξη με την οποία: ... β) μία εταιρεία (εφεξής: η «εισφέρουσα εταιρεία») μεταβιβάζει χωρίς να λυθεί έναν ή περισσότερους κλάδους δραστηριότητας σε μία ή περισσότερες υφιστάμενες ή

του δικαίου από την έλλειψη ειδικότερης ρύθμισης και την έλλειψη εξοικείωσης των συναλλασσομένων και της διοίκησης, δεν είχε τύχει καμίας εφαρμογής. Με αυτή την πρακτική έννοια μπορεί να λεχθεί ότι ο Ν. 4601/2019 την εισήγαγε στην ελληνική έννομη τάξη. Ακόμη ο Ν. 4601/2019 δεν περιέχει την απαίτηση του Ν. 4172/2013 να διατηρεί η διασπώμενη εταιρία στην περιουσία της κλάδο δραστηριότητας και μετά τη μερική διάσπαση πράγμα που σήμαινε – και εξακολουθεί να σημαίνει από την άποψη των φορολογικών πλεονεκτημάτων του άρθρου 54 του Ν. 4172/2013 – ότι η μερικώς διασπώμενη εταιρία πρέπει να έχει, πριν από τον μετασχηματισμό, τουλάχιστον δύο κλάδους δραστηριότητας. Από την άλλη πλευρά η απόσχιση κλάδου ήταν ήδη γνωστή στη φορολογική νομοθεσία και δη στο άρθρο 52 του Ν. 4172/2013³⁰, ονομαζόμενη εκεί «εισφορά ενεργητικού». Ήταν επίσης γνωστή και στο άρθρο 7 του ΝΔ 1297/1972³¹ και στο άρθρο 4 του Ν. 2166/1993³² αναφερόμενη εκεί ως «εισφορά κλάδου», αλλά και εφαρμοζόμενη σε ικανό βαθμό στην πράξη. Βέβαια τότε δεν επρόκειτο για είδος διάσπασης και βασική διαφορά ήταν η έλλειψη καθολικής διαδοχής, την οποία είχε επανειλημμένα επισημάνει η νομολογία³³.

Πλέον, σύμφωνα με το άρθρο 54 του Ν. 4601/2019 η διάσπαση διακρίνεται σε κοινή διάσπαση, μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου. Η κοινή διάσπαση δεν

νέες εταιρείες (εφεξής: οι «λήπτριες εταιρείες»), αφήνοντας τουλάχιστον έναν κλάδο δραστηριότητας στην εισφέρουσα εταιρεία, με αντάλλαγμα την κατ' αναλογία (pro rata) έκδοση ή μεταβίβαση στους μετόχους ή εταίρους της "τίτλων του κεφαλαίου" των ληπτριών εταιρειών. Ως κλάδος δραστηριότητας θεωρείται το σύνολο των στοιχείων του ενεργητικού και παθητικού ενός τμήματος μιας εταιρείας, τα οποία συνιστούν από οργανωτική άποψη αυτόνομη εκμετάλλευση, δηλαδή ένα σύνολο ικανό να λειτουργήσει αυτοδύναμα.»

³⁰ Άρθρο 52 παρ. 2 Ν. 4172/2013: «Ως «εισφορά ενεργητικού» θεωρείται κάθε πράξη με την οποία μια εταιρεία (εφεξής η «εισφερούσα εταιρεία»), χωρίς να λυθεί, μεταβιβάζει έναν ή περισσότερους κλάδους δραστηριότητας σε άλλη εταιρεία (εφεξής η «λήπτρια εταιρεία»), έναντι της έκδοσης ή μεταβίβασης τίτλων του «κεφαλαίου» της λήπτριας εταιρείας...»

³¹ Άρθρο 7 παρ. 1 Ν.Δ. 1297/1972: «1. Οι αναφερόμενες στα άρθρα 2 και 3 φορολογικές απαλλαγές παρέχονται, με τις προϋποθέσεις των άρθρων 4 έως και 6, και σε περίπτωση εισφοράς, από λειτουργούσα επιχείρηση ενός ή περισσότερων βιομηχανικών κλάδων αυτής σε λειτουργούσα ή συνιστώμενη ανώνυμη βιομηχανική εταιρεία, με την προϋπόθεση ότι το καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο μετά την εισφορά, της εταιρείας που απορροφά τον κλάδο ή της νέας εταιρείας που συστήνεται, δεν είναι κατώτερο των εκατό εκατομμυρίων (100.000.000) δραχμών και το κεφάλαιο της εισφέρουσας τον κλάδο επιχείρησης, αν εμπίπτει στις διατάξεις του παρόντος, δεν είναι μικρότερο, μετά την εισφορά του κλάδου, του ελάχιστου ορίου κεφαλαίου που καθορίζει το άρθρο 4 του παρόντος...»

³² Άρθρο 4 παρ. 1 Ν. 2166/1993: «1. Σε περίπτωση εισφοράς, από λειτουργούσα ανώνυμη εταιρία ή εταιρία περιορισμένης ευθύνης ενός ή περισσότερων κλάδων αυτής σε λειτουργούσα ανώνυμη εταιρία, το μετοχικό κεφάλαιο μετά την εισφορά της εταιρίας που απορροφά του κλάδου δεν μπορεί να είναι μικρότερο μετά την εισφορά από το προβλεπόμενο από την παράγραφο 5 του άρθρου 2 του παρόντος και το κεφάλαιο της εισφέρουσας τον κλάδο επιχείρησης δεν μπορεί να είναι μικρότερα μετά την εισφορά από το ελάχιστο όριο κεφαλαίου, που ορίζεται από τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 8 του κ.ν.2190/1920, προκειμένου για ανώνυμες εταιρίες και της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του ν.3190/1955,για εταιρίες περιορισμένης ευθύνης.»

³³ Ψαρουδάκης, Γ., (2019) *Η τυπολογία της διάσπασης στον Ν. 4601/2019*, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 946

διαφέρει από τη μέχρι τώρα γνωστή διάσπαση, με βασικό διαφοροποιητικό στοιχείο ως προς τις άλλες δύο μορφές το γεγονός ότι επέρχεται λύση της διασπώμενης εταιρίας, η οποία εξαφανίζεται, οι δε μέτοχοι/εταίροι της καθίστανται μέτοχοι/εταίροι των επωφελούμενων εταιριών και τα περιουσιακά στοιχεία και οι υποχρεώσεις της μεταβιβάζονται στις επωφελούμενες εταιρίες, χωρίς μάλιστα να απαιτείται να συνιστούν κλάδο δραστηριότητας. Αντίθετα, κατά την απόσχιση και τη μερική διάσπαση δεν επέρχεται λύση της διασπώμενης εταιρίας, η οποία εξακολουθεί να υφίσταται και απλώς μεταβιβάζει έναν ή περισσότερους κλάδους δραστηριότητας σε μία ή περισσότερες άλλες εταιρίες (επωφελούμενες). Η μόνη διαφορά μεταξύ των δύο μορφών είναι ότι στην απόσχιση διατίθενται μετοχές ή μερίδια των επωφελούμενων στη διασπώμενη εταιρία, ενώ στη μερική διάσπαση η εταιρική συμμετοχή στις επωφελούμενες διατίθεται στους μετόχους ή εταίρους της διασπώμενης εταιρίας³⁴. Με άλλα λόγια, η διάσπαση κατέστη έννοια γένους που περιλαμβάνει τρία είδη: την κοινή διάσπαση, τη μερική διάσπαση και την απόσχιση κλάδου. Επομένως, η διάσπαση του Ν. 4601/2019 δεν είναι ταυτόσημη με τη διάσπαση του ΚΝ 2190/1920. Η διάσπαση του παλαιότερου νόμου αντιστοιχεί στην κοινή διάσπαση, ήτοι σε ένα από τα τρία είδη του σημερινού δικαίου, ενώ η διάσπαση του Ν. 4601/2019 είναι υπερκείμενη έννοια της διάσπασης του ΚΝ 2190/1920 και ήδη κοινής διάσπασης³⁵.

Επιπροσθέτως, καθένα από τα τρία είδη διάσπασης νοείται σε τρεις επιμέρους παραλλαγές, ανάλογα με το εάν η επωφελούμενη ή οι επωφελούμενες εταιρίες προϋπήρχαν της διάσπασης (διάσπαση με απορρόφηση) ή ιδρύονται στο πλαίσιο της διάσπασης (διάσπαση με σύσταση νέας εταιρίας) ή μία τουλάχιστον από αυτές προϋπήρχε και μία τουλάχιστον ιδρύεται στο πλαίσιο της διάσπασης (διάσπαση με απορρόφηση και με σύσταση νέας εταιρίας). Βέβαια αυτές οι ειδικότερες παραλλαγές δεν έχουν μεγάλη συστηματική σημασία, καθώς η νομική φύση και η ρύθμιση της διάσπασης είναι κατ' ουσίαν ίδια, ανεξαρτήτως απορρόφησης ή σύστασης νέας εταιρίας³⁶.

Τέλος, κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στην έννοια του «κλάδου δραστηριότητας», η οποία αποκτά σημασία στο πλαίσιο τόσο της μερικής διάσπασης όσο και της απόσχισης κλάδου δραστηριότητας, εξαιτίας του γεγονότος ότι στις δύο αυτές μορφές

³⁴ Βύζας, Β., (2019) *Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 821

³⁵ Ψαρουδάκης, Γ., (2019) *Η τυπολογία της διάσπασης στον Ν. 4601/2019*, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 944

³⁶ Ψαρουδάκης, Γ., (2019) *Η τυπολογία της διάσπασης στον Ν. 4601/2019*, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 945

διάσπασης, η διασπώμενη εταιρία διατηρεί τη νομική της προσωπικότητα και έτσι καθίσταται εφικτή η εκ μέρους της μεταβίβαση μόνο ενός ή περισσότερων κλάδων δραστηριότητάς της.

Μέχρι σήμερα ο προσδιορισμός της έννοιας του κλάδου αποτελούσε προβληματική που αφορούσε κυρίως το πεδίο του φορολογικού δικαίου. Ειδικότερα, η έννοια της απόσχισης κλάδου προσδιοριζόταν από την φορολογική νομοθεσία και έτσι το εταιρικό δίκαιο δεν υπεισερχόταν στο ερώτημα τι αποτελεί κλάδο. Από πρακτικής άποψης, η βασική προβληματική ήταν κατά πόσο σε περίπτωση ενός μεταγενέστερου φορολογικού ελέγχου, οι φορολογικές αρχές μπορούσαν να αμφισβητήσουν ότι η αποσχισθείσα περιουσία αποτελούσε κλάδο, καταλογίζοντας έτσι τους φόρους από τους οποίους καταρχήν παρέχουν απαλλαγή οι ανωτέρω νόμοι³⁷.

Πλέον στο άρθρο 54 του ν. 4601/2019 και ειδικότερα στην παράγραφο 3 αυτού ορίζεται ως κλάδος δραστηριότητας *«το σύνολο των στοιχείων τόσο του ενεργητικού όσο και του παθητικού, τα οποία συνιστούν, από οργανωτική άποψη, αυτόνομη εκμετάλλευση, δηλαδή, σύνολο ικανό να λειτουργήσει αυτοδύναμα.»*. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, ο ορισμός αυτός εναρμονίζεται με τον αντίστοιχο ορισμό της Οδηγίας 2009/133/EK (άρθρο 2 στοιχείο ι') σχετικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς στις συγχωνεύσεις και διασπάσεις³⁸.

Τίθεται, βέβαια, το εύλογο ερώτημα ποια θα είναι η συνέπεια αν κριθεί ότι τα μεταβιβαζόμενα στοιχεία ενεργητικού και παθητικού δεν συνιστούν κλάδο, καθώς και αν προκύπτει ακυρότητα του μετασχηματισμού ή της μεταβίβασης ενός περιουσιακού στοιχείου από τη διασπώμενη στην επωφελούμενη εταιρία. Σύμφωνα με το άρθρο 69 του Ν. 4601/2019 προβλέπεται προληπτικός έλεγχος νομιμότητας όλων των πράξεων και των διατυπώσεων που επιβάλλει ο νόμος στις εταιρίες που μετέχουν στη διάσπαση. Ακόμη, εάν συμμετέχει στη διάσπαση ανώνυμη εταιρία, η διάσπαση προϋποθέτει, πέραν του προληπτικού ελέγχου νομιμότητας, και εγκριτική απόφαση της Υπηρεσίας Γ.Ε.ΜΗ και απόφαση του Προϊσταμένου αυτής. Ο εν λόγω έλεγχος νομιμότητας αφορά, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του ως άνω άρθρου την τήρηση των διατάξεων του νόμου 4601/2019, της εταιρικής νομοθεσίας που διέπει τις εταιρίες που μετέχουν

³⁷ Βύζας, Β., (2019) *Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 824-825

³⁸ Αληφαντής, Γ., (2020) *Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου*, Η Ναυτεμπορική, 15 Ιανουαρίου 2020, σ. 11, όπου αναφέρει ότι «επομένως ο κάθε κλάδος έχει τις δικές του ενσώματες και ασώματες ακινητοποιήσεις, τη δική του πελατεία, τη δική του εμπορική φήμη, τα δικά του αποθέματα, απαιτήσεις, διαθέσιμα, υποχρεώσεις, τους δικούς του λογαριασμούς τάξεως, τη δική του εκμετάλλευση.»

στη διάσπαση, του καταστατικού τους και των διατάξεων του Ν. 3419/2005. Με δεδομένο ότι η πράξη μιας μερικής διάσπασης ή απόσχισης προϋποθέτει την ύπαρξη κλάδου, φαίνεται να μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο εν λόγω έλεγχος νομιμότητας περιλαμβάνει και την ανάγκη διακρίβωσης αν τα μεταβιβαζόμενα στοιχεία ενεργητικού και παθητικού συνιστούν πραγματικά κλάδο κατά τον ορισμό του νέου νόμου. Αυτό μπορεί να οδηγεί σε κάποιες πρακτικές δυσχέρειες, καθώς ο ορισμός του κλάδου ερείδεται περισσότερο σε οικονομικής και φορολογικής φύσης κριτήρια. Βέβαια, αυτό δύσκολα μπορεί να αποτελέσει λόγο να προκριθεί ότι ο έλεγχος νομιμότητας δεν εκτείνεται και στον έλεγχο ότι συντρέχει η ίδια η εννοιολογική βάση του κρινόμενου μετασχηματισμού³⁹.

Ακόμη, το άρθρο 72 του Ν. 4601/2019 θέτει ένα πολύ στενό πλαίσιο για το ποιες περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσουν σε ακύρωση της διάσπασης. Γραμματικά δεν περιλαμβάνεται η περίπτωση αμφισβήτησης των εννοιολογικών χαρακτηριστικών του κλάδου. Από την άλλη βέβαια, φαίνεται παράδοξο να επέρχονται τα κατά νόμο αποτελέσματα μιας μερικής διάσπασης ή απόσχισης κλάδου όταν δεν πρόκειται καν για κλάδο. Πάντως η σαφώς εκπεφρασμένη βούληση του νομοθέτη για προστασία της ασφάλειας του δικαίου (μέσω του περιορισμού των λόγων ακύρωσης ενός μετασχηματισμού, για το οποίο θα γίνει λόγος εν συνεχεία), φαίνεται να κατατείνει στο ότι εκ των υστέρων δύσκολα θα μπορούσε να προκύψει ακύρωση μιας μερικής διάσπασης στη βάση ότι τα εν λόγω περιουσιακά στοιχεία δεν συνιστούσαν κλάδο⁴⁰.

B. Ενοποίηση της ρύθμισης

Συνεχίζοντας με το δεύτερο ζήτημα που καλείται να αντιμετωπίσει ο νέος νόμος, ήτοι την αντιμετώπιση των διαδικασιών μετασχηματισμού, η επιλογή του είναι αυτή της ενοποίησης της ρύθμισής τους. Παρόλο που εκ πρώτης όψεως φαίνεται να εμπίπτουν στους μετασχηματισμούς πράξεις με διαφορετικά χαρακτηριστικά, η ύπαρξη του κοινού στοιχείου της συνέχισης της επιχειρηματικής δραστηριότητας από νέο επιχειρηματικό φορέα, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις της συγχώνευσης και της διάσπασης, ή από τον ίδιο επιχειρηματικό φορέα υπό διαφορετικό «νομικό ένδυμα», όπως συμβαίνει στην περίπτωση της μετατροπής, διευκολύνει τη σύλληψη της

³⁹ Βύζας, Β., (2019) *Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και εταιριών, σ. 825

⁴⁰ Βύζας, Β., (2019) *Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και εταιριών, σ. 825

ρυθμιστέας ύλης και την αντιμετώπιση των προβλημάτων με ενιαίο τρόπο. Η ενιαία αυτή αντιμετώπιση διευκολύνεται από τη δραστική διεύρυνση του φάσματος των επιτρεπόμενων μετασχηματισμών, καθώς εκεί ακριβώς βασίζεται η τελευταία, ήτοι στην ύπαρξη κοινών στοιχείων κάθε είδους μετασχηματισμού⁴¹.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4601/2019, από ουσιαστική άποψη σε όλες τις ρυθμιζόμενες περιπτώσεις πρόκειται για αλλαγή του φορέα άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, μέσω ειδικά προβλεπόμενης επιχειρηματικής διαδικασίας, χωρίς εκκαθάριση – σε όλες τις περιπτώσεις – ή και χωρίς λύση ακόμα – στην περίπτωση της μετατροπής -. Στις περιπτώσεις της συγχώνευσης και της διάσπασης, η συνέχιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας επιτυγχάνεται νομικά ιδίως μέσω του θεσμού της καθολικής διαδοχής, ενώ στην περίπτωση της μετατροπής απουσιάζει κάθε στοιχείο διαδοχής, καθώς ο μετατρεπόμενος φορέας συνεχίζεται υπό νέο νομικό καθεστώς. Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση για συμμετοχή σε μετασχηματισμό αποτελεί επιχειρηματική απόφαση, η οποία συμπεριλαμβάνεται στις σημαντικές εταιρικές αποφάσεις, δεδομένου ότι θίγει τα θεμέλια του εταιρικού οργανισμού όλων των συμμετεχουσών εταιριών και αναπτύσσει πολύ σοβαρές νομικές και οικονομικές συνέπειες για τους εταίρους και τους πιστωτές. Από διαδικαστική άποψη, η λήψη της απόφασης του μετασχηματισμού, θα πρέπει να διέλθει τουλάχιστον των σταδίων της προπαρασκευής στη βάση ενός εκ των προτέρων καταρτιζόμενου από τα διαχειριστικά όργανα σχεδίου, της ενημέρωσης των μετόχων ή εταίρων, της απόφασης της συνέλευσης των μετόχων ή των εταίρων για κάθε εταιρικό τύπο, της κατάρτισης σύμβασης ή μονομερούς πράξης κατά περίπτωση, της υποβολής σε κάποιο προηγούμενο έλεγχο από τη διοίκηση και της δημοσιότητας μέσω της οποίας συντελείται ο μετασχηματισμός και επέρχονται τα αποτελέσματά του⁴².

Στα παραπάνω αναφερόμενα πρέπει να προστεθούν η πρόνοια για τα συμφέροντα των πιστωτών, η απαρίθμηση των αποτελεσμάτων του μετασχηματισμού, η θέσπιση ειδικής ευθύνης για τα πρόσωπα που συμμετείχαν στην υλοποίηση του μετασχηματισμού (μέλη των διαχειριστικών οργάνων ή διαχειριστές) και η πρόβλεψη λόγων ακύρωσης του μετασχηματισμού. Έτσι, λοιπόν, θα μπορούσε πράγματι να

⁴¹ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 167

⁴² Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 168. Βλ. και Αιτιολογική έκθεση του σχεδίου νόμου «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων», παρ. 16

συγκροτηθεί ένα γενικό μέρος δικαίου μετασχηματισμών που θα τύγχανε εφαρμογής σε κάθε περίπτωση, ανεξάρτητα από το εάν πρόκειται για συγχώνευση, διάσπαση ή μετατροπή και ανεξάρτητα από το εάν στη συγχώνευση, διάσπαση ή μετατροπή συμμετέχουν ίδιου ή διαφορετικού τύπου εταιρίες. Εξαιτίας, ωστόσο, των όχι λίγων ιδιαιτεροτήτων του κάθε είδους μετασχηματισμού, ο Ν. 4601/2019 ακολούθησε ως ασφαλέστερη οδό την κατάστροψη ενός γενικού μέρους ρυθμίσεων για κάθε κατηγορία μετασχηματισμού, έτσι ώστε να προκύπτει εν τέλει ένα γενικό μέρος συγχώνευσης, ένα γενικό μέρος διάσπασης και ένα γενικό μέρος μετατροπής. Το σχήμα αυτό προϋποθέτει αφαίρεση των περιπτώσιολογικών χαρακτηριστικών που συναρτώνται όχι τόσο με το είδος του μετασχηματισμού, όσο με τις εταιρικές μορφές που συμμετέχουν σε αυτόν. Συνδυάζεται δε με την αναγκαία προσθήκη ειδικών διατάξεων για την αντιμετώπιση ειδικών ζητημάτων ανά εταιρική μορφή ή ανά κατηγορία εταιρικών μορφών, όπως είναι για παράδειγμα η προσωπική ευθύνη των εταίρων προσωπικών εταιριών, η ύπαρξη εγγυητικών και εξωκεφαλαιακών εισφορών στην ΙΚΕ ή ο ειδικός τρόπος λήψης πλειοψηφικών αποφάσεων στην ΕΠΕ⁴³.

Γ. Εξισορρόπηση συμφερόντων

Η ενοποίηση της ρύθμισης των εταιρικών μετασχηματισμών σε συνδυασμό με τη διεύρυνση του φάσματος των επιτρεπτών περιπτώσεων, αναμένεται να ενισχύσει το επίπεδο προστασίας των εμπλεκόμενων κατηγοριών συμφερόντων, παρέχοντας ένα πλήρες, ολοκληρωμένο, προβλέψιμο και ασφαλές νομικό πλαίσιο για τη συντέλεση αυτών. Θεμελιώδεις και αναγνωρισμένες δικλείδες προστασίας, τις οποίες γνωρίζει το δίκαιό μας από τις πριν τον Ν. 4601/2019 ρυθμιζόμενες μορφές μετασχηματισμών, επεκτείνονται σε ολόκληρο το φάσμα των νοητών μετασχηματισμών. Βασικές από αυτές είναι η κατάρτιση σχεδίου συγχώνευσης ή διάσπασης με ελάχιστο περιεχόμενο που προβλέπεται στο νόμο, θέσπιση διατυπώσεων δημοσιότητας, υποβολή από το διαχειριστικό όργανο προς τη συνέλευση ή τους εταίρους γραπτής έκθεσης για το σχέδιο, εξέτασή του από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες, διαθεσιμότητα των εγγράφων για εξέταση από τους μετόχους ή εταίρους, παροχή δικαιώματος στους πιστωτές των εμπλεκόμενων εταιριών να ζητήσουν εγγυήσεις για την ικανοποίηση των απαιτήσεων εφόσον ο μετασχηματισμός τις καθιστά απαραίτητες, έγκριση της συγχώνευσης ή

⁴³ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 168

διάσπασης ή μετατροπής με αυξημένη απαρτία και πλειοψηφία της συνέλευσης των μετόχων ή εταίρων, επέλευση των αποτελεσμάτων του μετασχηματισμού με την τήρηση συγκεκριμένων διατυπώσεων δημοσιότητας και έλεγχου νομιμότητας, κήρυξη της ακυρότητας με διαπλαστική απόφαση με αυστηρές προϋποθέσεις και για περιοριστικά αναφερόμενους λόγους⁴⁴.

Δ. Δομή του νέου νόμου και βασικά στάδια της διαδικασίας μετασχηματισμού

Κύριο πρότυπο για το νέο θεσμικό πλαίσιο αποτέλεσε το γερμανικό δίκαιο των μετασχηματισμών, το οποίο ρυθμίζει όλες τις μορφές μετασχηματισμών για όλους τους εταιρικούς τύπους. Ακόμη, σημαντικό οδηγό για την κατάστρωση της ρυθμιστέας ύλης αποτέλεσε η Οδηγία 2017/1132/ΕΕ, η οποία κωδικοποίησε σε ενιαίο κείμενο την τρίτη και την έκτη εταιρική Οδηγία για τις συγχωνεύσεις και τις διασπάσεις, αντίστοιχα, όπως είχαν επανειλημμένα τροποποιηθεί. Από το ελληνικό δίκαιο λήφθηκαν φυσικά υπόψη οι διατάξεις του Κ.Ν 2190/1920 για τη συγχώνευση και τη διάσπαση ανωνύμων εταιριών, με τις οποίες ενσωματώθηκαν σε αυτό οι ανωτέρω ρυθμίσεις της τρίτης και της έκτης εταιρικής οδηγίας. Επιπλέον, με τις κατάλληλες προσαρμογές αξιοποιήθηκαν οι λύσεις των άρθρων 66, 66α και 67 του Κ.Ν. 2190/1920, για τη μετατροπή ΑΕ σε ΕΠΕ και αντίστροφα, ΑΕ σε ΟΕ ή ΕΕ και αντίστροφα, καθώς και οι διατάξεις για τη μετατροπή από και σε ΙΚΕ (άρθρα 106 και 107 Ν. 4072/2012) και για τη συγχώνευση μεταξύ ΙΚΕ (άρθρα 108 – 115 Ν. 4072/2012)⁴⁵.

Ο Ν. 4601/2019 αποτελείται από 157 άρθρα, τα οποία είναι χωρισμένα σε πέντε μέρη, ένα για κάθε μία από τις βασικές μορφές μετασχηματισμών, ήτοι συγχώνευση, διάσπαση και μετατροπή, πλέον το εισαγωγικό μέρος και το μέρος με τις τελικές και μεταβατικές διατάξεις. Κάθε μέρος που αφορά και σε μία μορφή μετασχηματισμού χωρίζεται σε κεφάλαια. Από αυτά το πρώτο είναι το γενικό που αναφέρεται στον οικείο μετασχηματισμό ανεξάρτητα από τις εταιρικές μορφές που συμμετέχουν σε αυτόν και τα υπόλοιπα κεφάλαια συγκροτούν το ειδικό μέρος της αντίστοιχης κατηγορίας μετασχηματισμού. Με τον τρόπο αυτό κάθε μορφή μετασχηματισμού διέπεται από γενικές και ειδικές διατάξεις, εκ των οποίων οι γενικές προβλέπουν τη διαδικασία

⁴⁴ Αιτιολογική έκθεση του σχεδίου νόμου «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων», παρ. 19

⁴⁵ Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 682

συγχώνευσης, διάσπασης και μετατροπής ανεξαρτήτως εταιρικού τύπου των εταιριών που συμμετέχουν και τις ειδικές να προβλέπουν αποκλίσεις ή να συμπληρώνουν κενά, όπου αυτό επιβάλλεται από το είδος του εταιρικού τύπου. Έτσι, λοιπόν, εισάγονται ειδικές διατάξεις για τη συγχώνευση με συμμετοχή προσωπικών εταιριών, για τη συγχώνευση με συμμετοχή ΕΠΕ, με συμμετοχή ΑΕ, ΙΚΕ ή συνεταιρισμών, και η ίδια διάρθρωση ακολουθείται για τη διάσπαση και τη μετατροπή. Με άλλα λόγια, η κύρια διάκριση έχει να κάνει με το είδος του μετασχηματισμού, στη βάση του οποίου οικοδομείται το γενικό μέρος και ακολουθεί η διάκριση ανάλογα με τα υποκείμενα των μετασχηματισμών με βάση τα οποία οικοδομείται το ειδικό μέρος για κάθε εταιρικό τύπο, όπου και στην έκταση που αυτό κρίθηκε απαραίτητο⁴⁶.

Για την κατάστρωση της διαδικασίας κάθε είδους μετασχηματισμού ακολουθείται η προφανής χρονική σειρά εκτύλιξης, η οποία αποδεικνύει και την ομοιογένεια των προς ρύθμιση ζητημάτων. Από τις ρυθμίσεις του νόμου γίνεται δηλαδή αντιληπτό ότι οι διαδικασίες συγχώνευσης (άρθρα 6-53 Ν. 4601/2019), διάσπασης (άρθρα 54-103 Ν. 4601/2019) και μετατροπής (άρθρα 104-139 Ν. 4601/2019) συγκλίνουν στις γενικές και ουσιώδεις ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις πραγματοποίησής τους. Στη μετατροπή βέβαια απουσιάζουν κάποια διαδικαστικά βήματα (όπως είναι το σχέδιο σύμβασης συγχώνευσης και διάσπασης που συντάσσεται στις άλλες δύο μορφές μετασχηματισμών) διότι αποτελεί απλή αλλαγή εταιρικού τύπου χωρίς να μεσολαβεί λύση της υπό μετατροπή εταιρίας και χωρίς να απαιτείται κάποιου είδους διαδοχή προς το σκοπό μεταβίβασης της περιουσίας της⁴⁷.

Συνοπτικά, η πραγματοποίηση του μετασχηματισμού περιλαμβάνει τα εξής βήματα⁴⁸:

α) σύνταξη του σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης ή διάσπασης από τα διοικητικά συμβούλια ή τους διαχειριστές των εταιριών που συμμετέχουν με ελάχιστο περιεχόμενο που προβλέπεται από το νόμο (άρθρα 7 και 59 Ν. 4601/2019) και καταχώρηση και δημοσίευσή του στο Γ.Ε.ΜΗ ένα μήνα πριν από τη λήψη απόφασης, με δυνατότητα

⁴⁶ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 170

⁴⁷ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 170

⁴⁸ Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 686. Βλ. και Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 171

απαλλαγής σε περίπτωση ανάρτησης στην ιστοσελίδα κάθε συμμετέχουσας εταιρίας (άρθρα 8 και 60 Ν. 4601/2019)

β) σύνταξη λεπτομερούς γραπτής έκθεσης και ενημέρωσης επί του σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης ή διάσπασης και επί της προτεινόμενης σχέσης ανταλλαγής ή, κατά περίπτωση, επί της επικείμενης απόφασης των μετόχων ή των εταίρων για τη μετατροπή, από το διοικητικό συμβούλιο ή τους διαχειριστές των εταιριών που συμμετέχουν ή της υπό μετατροπή εταιρίας (άρθρα 9, 61, 106 Ν. 4601/2019)

γ) καταχώριση της ως άνω έκθεσης στο Γ.Ε.ΜΗ και υποβολή της στη γενική συνέλευση ή στους εταίρους, εκτός αν όλοι οι μέτοχοι ή εταίροι συμφωνούν εγγράφως να μη συνταχθεί η έκθεση ή να μην υποβληθεί (άρθρα 9 παρ. 5, 61 παρ. 5, 106 παρ. 4 Ν. 4601/2019)

δ) εξέταση του σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης ή διάσπασης για κάθε μία από τις εταιρίες που μετέχουν από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες και σύνταξη σχετικής έκθεσης προς τη συνέλευση ή τους εταίρους των οικείων εταιριών, η οποία δεν απαιτείται αν όλοι οι μέτοχοι ή οι εταίροι συμφωνούν εγγράφως στη μη εξέταση του σχεδίου (άρθρα 10 και 62 Ν. 4601/2019)

ε) λήψη απόφασης από τα αρμόδια εταιρικά όργανα και συγκεκριμένα από τη γενική συνέλευση ή τους εταίρους για τη συγχώνευση, τη διάσπαση ή τη μετατροπή (άρθρα 14, 66, 108 Ν. 4601/2019)

στ) κατάρτιση της σύμβασης συγχώνευσης ή διάσπασης με ιδιωτικό έγγραφο, εκτός αν πρόκειται για ΑΕ, ΕΠΕ, Ευρωπαϊκές Εταιρίες, αστικούς συνεταιρισμούς και ευρωπαϊκές συνεταιριστικές εταιρίες ή αν συντρέχουν άλλοι λόγοι που προβλέπονται στο νόμο, οπότε απαιτείται συμβολαιογραφικό έγγραφο ή εάν προβλέπεται διαφορετικά στο νόμο (άρθρα 15, 67 Ν. 4601/2019)

ζ) προληπτικός έλεγχος νομιμότητας όλων των προπαρασκευαστικών πράξεων και διατυπώσεων της συγχώνευσης, της διάσπασης και της μετατροπής από το αρμόδιο κατά περίπτωση διοικητικό όργανο (Υπουργό Οικονομίας και Ανάπτυξης ή Υπηρεσία ΓΕΜΗ) και πραγματοποίηση συστατικής δημοσιότητας της συγχώνευσης, της διάσπασης ή της μετατροπής στο ΓΕΜΗ (άρθρα 16-17, 68-69, 111-112 Ν. 4601/2019).

Μετά την πλήρωση των ως άνω προϋποθέσεων επέρχεται η επέλευση των αποτελεσμάτων της συγχώνευσης, διάσπασης ή της μετατροπής (18, 70, 113 Ν. 4601/2019).

E. Βασικά χαρακτηριστικά του Ν. 4601/2019

i. Λήψη απόφασης μετασχηματισμού από τα αρμόδια εταιρικά όργανα

Η προετοιμασία όλων των μορφών μετασχηματισμών γίνεται από τους νόμιμους εκπροσώπους των εταιριών που μετέχουν στον μετασχηματισμό. Παρόλα αυτά την απόφαση για τον μετασχηματισμό λαμβάνουν οι εταίροι, διότι κάθε μέτρο που επιφέρει δομικές αλλαγές στην εταιρία υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της συνέλευσης ή της γενικής συνέλευσης των εταίρων⁴⁹. Κάθε μετασχηματισμός που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του νόμου πρέπει να εγκριθεί από τη γενική συνέλευση ή τους εταίρους καθεμίας των εταιριών που μετέχουν στη συγχώνευση ή διάσπαση ή της υπό μετατροπή εταιρίας. Στις γενικές διατάξεις για κάθε μετασχηματισμό προβλέπεται ότι οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται όπως ορίζεται στο νόμο και στο καταστατικό (άρθρα 14 παρ. 1, 66 παρ. 1, 108 παρ. 1 Ν. 4601/2019). Τα ειδικά μέρη συγκεκριμενοποιούν τα ποσοστά απαρτίας και πλειοψηφίας που απαιτούνται για κάθε εταιρική μορφή.

Οι διατάξεις του Ν. 4601/2019 δεν διαφοροποιούνται από το προϊσχύσαν θεσμικό πλαίσιο όσον αφορά τη λήψη των σχετικών αποφάσεων από τη γενική συνέλευση των μετόχων. Έτσι για τη λήψη αποφάσεων γενικών συνελεύσεων ανωνύμων εταιριών που συμμετέχουν σε συγχώνευση ή διάσπαση ή μετατρέπονται, ελλείψει ειδικής καταστατικής ρύθμισης, εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ν. 4548/2018 και ειδικότερα το άρθρο 130 του νόμου αυτού για την αυξημένη απαρτία που προβλέπει ποσοστό 1/2 για την αρχική και 1/3 ή 1/5 αν πρόκειται για εταιρία με εισηγμένες μετοχές για την επαναληπτική, και το άρθρο 132 του ίδιου νόμου για την αυξημένη πλειοψηφία που προβλέπει 2/3 των ψήφων που εκπροσωπούνται στη γενική συνέλευση. Ο κανόνας αυτός δεν ισχύει στην περίπτωση της μετατροπής ΑΕ σε ΟΕ, οπότε απαιτείται ομόφωνη απόφαση όλων των εταίρων, σύμφωνα με το άρθρο 130 παρ. 2 Ν. 4601/2019. Ακόμη, αν πρόκειται για μετατροπή ΑΕ σε ΕΕ, η απόφαση μπορεί να ληφθεί μόνο με ρητή

⁴⁹ Ρόκας, Ν., (2019) *Εμπορικές Εταιρίες*, 9^η έκδοση, Σάκκουλας, σ. 612

συναίνεση του μετόχου της ΑΕ που ως εταίρος της ΕΕ θα ευθύνεται προσωπικά για τα χρέη της. Η ίδια συναίνεση απαιτείται και σε περίπτωση μετατροπής ΑΕ σε ΙΚΕ, εφόσον μέτοχος της ΑΕ πρόκειται να λάβει μερίδια που αντιστοιχούν σε εξωκεφαλαιακές εισφορές (άρθρο 130 παρ. 3 Ν. 4601/2019)⁵⁰. Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 130 παρ. 4 Ν. 4601/2019, σε περίπτωση πλειοψηφικής λήψης της απόφασης, ο μέτοχος που διαφώνησε με τη μετατροπή μπορεί να ζητήσει την εξαγορά των μετοχών του από την ανώνυμη εταιρία, ενώ δύναται να μεταβιβάσει τις μετοχές του σε τρίτους κατά παρέκκλιση τυχόν καταστατικών όρων που εισάγουν απαγορεύσεις ή δεσμεύσεις μεταβίβασης.

Για τη λήψη αποφάσεων συνελεύσεων των εταίρων ΕΠΕ που συμμετέχουν σε συγχώνευση, διάσπαση ή μετατρέπονται (άρθρα 41, 91, 130 παρ. 1 Ν. 4601/2019) απαιτείται η διπλή πλειοψηφία του άρθρου 38 του Ν. 3190/1955 που ισχύει για τροποποίηση της εταιρικής σύμβασης (ποσοστό 1/2 του αριθμού των εταίρων που εκπροσωπούν το 65% του κεφαλαίου). Για την περίπτωση μετατροπής ΕΠΕ σε ΟΕ απαιτείται ομοφωνία. Επίσης, σε περίπτωση μετατροπής ΕΠΕ σε ΕΕ ή ΙΚΕ, ελλείπει πρόβλεψη ομοφωνίας, εφόσον εταίρος της ΕΠΕ θα ευθύνεται προσωπικά ή πρόκειται να λάβει μερίδια ΙΚΕ που αντιστοιχούν σε εξωκεφαλαιακές εισφορές, προϋπόθεση της μετατροπής είναι η ρητή συναίνεσή του. Σε περίπτωση πλειοψηφικής απόφασης, ο εταίρος που διαφώνησε μπορεί να ζητήσει την έξοδό του από την ΕΠΕ, ενώ δύναται να μεταβιβάσει τα μερίδιά του σε τρίτους κατά παρέκκλιση τυχόν καταστατικών όρων που εισάγουν απαγορεύσεις ή δεσμεύσεις μεταβίβασης⁵¹.

Για τη λήψη αποφάσεων εταίρων ΙΚΕ που συμμετέχουν σε συγχώνευση, διάσπαση ή μετατρέπονται, οι αποφάσεις τους λαμβάνονται με την αυξημένη πλειοψηφία των 2/3 του συνολικού αριθμού των μεριδίων (άρθρο 72 παρ. 5 Ν. 4072/2012, άρθρα 42 παρ. 2 και 92 παρ. 2 Ν. 4601/2019). Επίσης, ειδικά για τη μετατροπή ΙΚΕ σε ΟΕ απαιτείται ομόφωνη απόφαση των εταίρων της (άρθρο 130 παρ. 2 Ν. 4601/2019), ενώ ισχύουν τα προβλεπόμενα επί μετατροπής ΑΕ και ΕΠΕ (άρθρο 130 παρ. 3 και 4 Ν. 4601/2019), σε σχέση με την απαίτηση ρητής συναίνεσης του

⁵⁰ Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 687

⁵¹ Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 687

εταίρου που θα ευθύνεται προσωπικά και του δικαιώματος εξόδου του εταίρου που διαφώνησε με τη μετατροπή⁵².

Για τη λήψη αποφάσεων των εταίρων προσωπικών εταιριών που συμμετέχουν σε συγχώνευση, διάσπαση ή μετατρέπονται, η απόφαση λαμβάνεται με ομοφωνία, εκτός αν η εταιρική σύμβαση προβλέπει διαφορετικά, όχι όμως λιγότερο από πλειοψηφία 3/4 τουλάχιστον του όλου αριθμού των εταίρων (άρθρα 27 παρ. 1, 80 παρ. 1, 121 παρ. 1 Ν. 4601/2019 και άρθρο 253 Ν. 4072/2012)⁵³. Σύμφωνα με τα άρθρα 27 παρ. 2 και 80 παρ. 2 Ν. 4601/2019, κάθε εταίρος προσωπικής εταιρίας που μετέχει σε συγχώνευση και διάσπαση αντίστοιχα, δύναται να παράσχει τη συγκατάθεσή του σε αυτήν υπό τον όρο ότι θα λάβει θέση ετερορρυθμού εταίρου. Σύμφωνα δε με το άρθρο 121 παρ. 2 Ν. 4601/2019 εφόσον εταίρος της υπό μετατροπή προσωπικής εταιρίας θα ευθύνεται προσωπικά για τα χρέη της εταιρίας με τη νέα της νομική μορφή, η ρητή συναίνεσή του ανάγεται σε προϋπόθεση της μετατροπής. Το ίδιο ισχύει σε περίπτωση μετατροπής σε ΙΚΕ, εφόσον εταίρος της υπό μετατροπή εταιρίας πρόκειται να λάβει μερίδια που αντιστοιχούν σε εξωκεφαλαιακές εισφορές. Στον εταίρο της μειοψηφίας που διαφωνεί με το μετασχηματισμό (ή δεν γίνεται δεκτός όρος του για λήψη θέσης ετερορρυθμού εταίρου στις περιπτώσεις συγχώνευσης και διάσπασης) παρέχεται δικαίωμα εξόδου, το οποίο δεν μπορεί να περιοριστεί από την εταιρική σύμβαση (άρθρα 27 παρ. 3, 80 παρ. 3, 121 παρ. 3 Ν. 4601/2019).

ii. Ακυρότητα μετασχηματισμού

Υπό το προϊσχύσαν θεσμικό πλαίσιο, το δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας περιείχε ειδικές ρυθμίσεις σε σχέση με την προστασία του κύρους του μετασχηματισμού, προβλέποντας περιοριστικά απαριθμούμενους λόγους για την ακύρωση της απόφασης της γενικής συνέλευσης των μετόχων περί μετασχηματισμού (άρθρα 77α και 86 παρ. 4 ΚΝ 2190/1920).

Σύμφωνα, λοιπόν, με το πρότυπο ρύθμισης της ακυρότητας της συγχώνευσης και της διάσπασης ανωνύμων εταιριών, ακολουθείται σήμερα ενιαία φιλοσοφία ρύθμισης αναφορικά με την ακύρωση των μετασχηματισμών. Ειδικότερα, προβλέπεται ότι ο

⁵² Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 687

⁵³ Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 687

μετασχηματισμός που συντελέστηκε μπορεί να κηρυχθεί άκυρος με δικαστική απόφαση, εφόσον παραλείφθηκε η έγκρισή του από μία από τις εταιρίες που συμμετέχουν σε αυτόν, με απόφαση της συνέλευσης ή των εταίρων ή η απόφαση έγκρισης είναι ανυπόστατη (σε περίπτωση συγχώνευσης ή διάσπασης) ή μία από τις αποφάσεις αυτές είναι άκυρη ή ακυρώσιμη⁵⁴. Ανάλογα με το ελάττωμα διαφοροποιούνται και τα πρόσωπα που νομιμοποιούνται ενεργητικά να υποβάλουν αίτηση για κήρυξη της ακυρότητας του μετασχηματισμού, ενώ κατά την πάγια πρακτική οι σχετικές αιτήσεις εκδικάζονται κατά τη διαδικασία εκουσίας δικαιοδοσίας⁵⁵.

Επειδή η ανατροπή των αποτελεσμάτων του μετασχηματισμού ενέχει σοβαρότατες πρακτικές δυσχέρειες και εγκυμονεί κινδύνους για τα συμφέροντα εταίρων και πιστωτών αλλά και για την ασφάλεια των συναλλαγών, προβλέπονται μηχανισμοί διάσωσης του κύρους του. Συγκεκριμένα: α) εφόσον το ελάττωμα εξαλειφθεί ή ιαθεί με οποιονδήποτε τρόπο μέχρι τη συζήτηση της αίτησης για την κήρυξη της ακυρότητας, η συγχώνευση, διάσπαση ή μετατροπή δεν κηρύσσεται άκυρη, β) το δικαστήριο παρέχει προθεσμία για την άρση του ελαττώματος, εφόσον τέτοια άρση είναι εφικτή, με δυνατότητα προσωρινής ρύθμισης των εταιρικών υποθέσεων στην περίπτωση αυτή, γ) σε περίπτωση ακυρότητας ή ακυρωσίας απόφασης γενικής συνέλευσης ή εταίρων, το δικαστήριο δύναται να μην κηρύξει την ακυρότητα της συγχώνευσης, διάσπασης ή μετατροπής εφόσον κρίνει ότι αυτή είναι δυσανάλογη σε σχέση με το ελάττωμα της απόφασης, με παροχή δυνατότητας έγερσης αξίωσης αποζημίωσης στον αιτούντα για τη ζημία που του προκάλεσε το ελάττωμα, δ) σε περίπτωση που η απορροφώσα ή η επωφελούμενη είναι εταιρία με μετοχές εισηγμένες σε ρυθμιζόμενη αγορά ή Πολυμερή Μηχανισμό Διαπραγμάτευσης (ΠΜΔ), δεν μπορεί να κηρυχθεί ακυρότητα λόγω άκυρης ή ακυρώσιμης απόφασης, παρέχεται όμως η ανωτέρω αξίωση αποζημίωσης. Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση που κηρύσσει την ακυρότητα της συγχώνευσης, διάσπασης ή μετατροπής δεν θίγει το κύρος των συναλλαγών της απορροφώσας, της επωφελούμενης ή της προερχόμενης από τη

⁵⁴ Βλ. άρθρο 20 Ν. 4601/2019 για την ακύρωση της απόφασης περί συγχώνευσης, άρθρο 72 Ν. 4601/2019 για την ακύρωση της διάσπασης και άρθρο 116 Ν. 4601/2019 για την ακύρωση της μετατροπής.

⁵⁵ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 172

μετατροπή εταιρίας που έγιναν μετά την καταχώριση του μετασχηματισμού και πριν τη δημοσίευση της απόφασης για την ακυρότητα στο Γ.Ε.ΜΗ⁵⁶.

iii. Έλεγχος νομιμότητας

Ο μετασχηματισμός υποβάλλεται σε δημοσιότητα στο Γ.Ε.ΜΗ κατά τις διατάξεις του Ν. 3419/2005 και ήδη 4635/2019, αφού διενεργηθεί ο προβλεπόμενος έλεγχος νομιμότητας (άρθρα 16-17, 68-69, 111-112 Ν. 4601/2019). Κατά τη ρητή διάταξη του νόμου, ο έλεγχος νομιμότητας περιορίζεται στην τήρηση των διατάξεών του, της οικείας εταιρικής νομοθεσίας, του καταστατικού των εταιριών που συμμετέχουν στο μετασχηματισμό και του Ν. 3419/2005. Κατά το πρότυπο ρύθμισης του άρθρου 9 του Ν. 4548/2018, προβλεπόταν ότι εφόσον στη συγχώνευση ή διάσπαση μετέχει ή από μετατροπή προκύπτει ανώνυμη εταιρία ή ευρωπαϊκή εταιρία, πλην του ελέγχου νομιμότητας απαιτείτο και εγκριτική απόφαση του Περιφερειάρχη του οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης δευτέρου βαθμού, στην περιφέρεια του οποίου έχει την έδρα της η απορροφώσα εταιρία (στην περίπτωση συγχώνευσης), η επωφελούμενη ή οι επωφελούμενες εταιρίες (σε περίπτωση διάσπασης), η υπό μετατροπή εταιρία (σε περίπτωση μετατροπής). Ωστόσο, δυνάμει του Ν. 4635/2019 (ΦΕΚ Α' 167/30.10.2019)⁵⁷ καταργήθηκε ο Ν. 3419/2005 από τα άρθρα 1 έως 12 και 14 έως 18 και πλέον όπου γίνεται αναφορά στο Ν. 3419/2005 νοείται ο Ν. 4635/2019. Σύμφωνα δε με το άρθρο 116 παρ. 1 Ν. 4635/2019, όπου στον Ν. 4548/2018 και στον Ν. 4601/2019 γίνεται αναφορά σε έλεγχο νομιμότητας, έλεγχο πληρότητας, έγκριση ή εγκριτική απόφαση της Περιφέρειας, Περιφερειακής Ενότητας ή του Περιφερειάρχη, νοείται πλέον έλεγχος της αρμόδιας για τον υπόχρεο Υπηρεσίας Γ.Ε.ΜΗ και απόφαση του Προϊσταμένου αυτής.

Για μετασχηματισμούς στους οποίους μετέχουν άλλες εταιρικές μορφές, η δημοσιότητα διενεργείται μόνο μετά από έλεγχο νομιμότητας του Γ.Ε.ΜΗ, χωρίς την προηγούμενη έκδοση εγκριτικής απόφασης. Τέλος, εγκριτική απόφαση από τον Υπουργό Οικονομίας και Ανάπτυξης απαιτείται σε περίπτωση συμμετοχής στη

⁵⁶ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 172

⁵⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 116 παρ. 3 εδ. β του Ν. 4635/2019, η ισχύς των άρθρων 85-116 αρχίζει τρεις μήνες από τη δημοσίευση του νόμου αυτού.

συγχώνευση ή διάσπαση εταιριών που αναφέρονται στην παρ. 3 του άρθρου 9 του Ν. 4548/2018^{58, 59}.

Κρίνεται σκόπιμο να γίνει λόγος και για την μέριμνα που έλαβε ο νομοθέτης για την προστασία των συναλλαγών σε περίπτωση ανατροπής του κύρους των διοικητικών πράξεων που συνδέονται με το μετασχηματισμό, μετά την καταχώρηση του τελευταίου στο Γ.Ε.ΜΗ. Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 20 παρ. 5, 72 παρ. 7 και 116 παρ. 5 του Ν. 4601/2019, τυχόν ακύρωση με δικαστική απόφαση της διοικητικής πράξης, με την οποία εγκρίθηκε ο μετασχηματισμός, δεν επιφέρει ανατροπή των αποτελεσμάτων του μετασχηματισμού ούτε αποτελεί λόγο κήρυξης της ακυρότητάς του. Στην περίπτωση αυτή ο αιτών την ακύρωση της σχετικής διοικητικής πράξης διατηρεί αξιώσεις αποζημίωσης κατά τις γενικές διατάξεις⁶⁰.

iv. Ευθύνη διαχειριστών και μελών του διοικητικού συμβουλίου

Προβλέπεται στο Ν. 4601/2019 και συγκεκριμένα στα άρθρα 19, 71 και 115 αυτού ευθύνη των μελών του διοικητικού συμβουλίου ή των διαχειριστών των εταιριών που μετέχουν στο μετασχηματισμό, έναντι των μετόχων ή των εταίρων τους, για κάθε ζημία που υπέστησαν οι τελευταίοι λόγω υπαίτιας πράξης ή παράλειψης που συνιστά παράβαση των καθηκόντων τους για την προετοιμασία και την πραγματοποίηση του μετασχηματισμού, με δυνατότητα εισαγωγής των σχετικών αξιώσεων στο καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο, οι οποίες μπορεί να ασκηθούν από ειδικό εκπρόσωπο που διορίζεται από το Μονομελές Πρωτοδικείο με τη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας. Πρόκειται για ευθύνη για αποκατάσταση της τυχόν άμεσης ζημίας που υφίστανται οι μέτοχοι ή οι εταίροι, εξαιτίας του μετασχηματισμού, η οποία δεν θίγει την ευθύνη των ίδιων προσώπων για ζημία τρίτων κατά τις γενικές διατάξεις (όπως άρθρο 914 ΑΚ) ή τις ειδικότερες του Πτωχευτικού Κώδικα (όπως άρθρο 98 ΠτΚ), αλλά

⁵⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 3 Ν. 4548/2018 «Ο Υπουργός Οικονομίας και Ανάπτυξης ύστερα από έλεγχο νομιμότητας, εγκρίνει τη σύσταση και την τροποποίηση του καταστατικού των παρακάτω εταιριών: α) των εταιριών δημοσίου ενδιαφέροντος κατά την έννοια της περίπτωσης ιβ του άρθρου 2 του παρόντος, β) των μεγάλων οντοτήτων της παρ. 6 του άρθρου 2 του Ν. 4308/2014 (Α 251), καθώς και κάθε άλλης ανώνυμης εταιρίας εφόσον αυτό προβλέπεται ρητά από διάταξη νόμου, γ) των εταιριών που λαμβάνουν άδεια λειτουργίας από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς.».

⁵⁹ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 173

⁶⁰ Διακόπουλος, Δ., (2019) *Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 685

προφανώς ούτε την εσωτερική ευθύνη τους έναντι του νομικού προσώπου με βάση τις ειδικές διατάξεις του διέπουν κάθε εταιρικό τύπο (π.χ. άρθρα 102 επ. Ν. 4548/2018)⁶¹.

v. Προστασία των μετόχων και πιστωτών

Όλες οι μορφές μετασχηματισμών μπορεί να επιφέρουν βλαπτική μεταβολή στην εταιρική συμμετοχή των εταίρων. Για το λόγο αυτό κάθε νομοθετική ρύθμιση θα πρέπει να έχει προστατευτικές διατάξεις των εταίρων, χωρίς όμως να καθιστά τον μετασχηματισμό χωρίς λόγο δυσχερή. Άλλα πρόσωπα που χρήζουν επίσης προστασίας είναι οι εταιρικοί δανειστές. Έτσι, στη μεν συγχώνευση οι εταίροι έχουν ως οφειλέτη τη νέα εταιρία, στην διάσπαση επέρχεται μείωση της υπέγγυας περιουσίας και στην μετατροπή είναι δυνατόν για τη νέα εταιρική μορφή να προβλέπονται λιγότερο αυστηροί κανόνες ως προς την ευθύνη ή την καταβολή και διατήρηση του κεφαλαίου⁶².

Ο νέος νόμος προβλέπει σύνταξη των σχεδίων σύμβασης συγχώνευσης και διάσπασης και της έκθεσης μετατροπής με ελάχιστο υποχρεωτικό περιεχόμενο, διαθεσιμότητα των σχετικών εγγράφων (συμπεριλαμβανομένης της έκθεσης του διοικητικού συμβουλίου και των διαχειριστών και της έκθεσης των εμπειρογνομόνων, εφόσον τέτοιες έχουν συνταχθεί) κατά την ειδικά προβλεπόμενη, ανά εταιρικό τύπο, χρονική περίοδο μέχρι τη λήψη απόφασης επί του μετασχηματισμού⁶³. Το είδος των εγγράφων ποικίλει ανάλογα με το εάν πρόκειται για συγχώνευση, διάσπαση ή για μετατροπή⁶⁴. Σε όλες τις περιπτώσεις παρέχεται η δυνατότητα απαλλαγής από την υποχρέωση διαθεσιμότητας των εγγράφων αυτών, εφόσον αυτά είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα της εταιρίας⁶⁵.

⁶¹ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 172

⁶² Ρόκας, Ν., (2019) *Εμπορικές Εταιρίες*, 9^η έκδοση, Σάκκουλας, σ. 612

⁶³ Ένας μήνας πριν τη γενική συνέλευση για ΑΕ, 10 μέρες πριν από τη λήψη απόφασης για προσωπικές εταιρίες και 10 μέρες πριν από τη σύγκληση της συνέλευσης των εταίρων στην ΕΠΕ, ΙΚΕ και στους αστικούς συνεταιρισμούς. Βλ. και άρθρα 11, 63, 107 Ν. 4601/2019

⁶⁴ Στην περίπτωση της μετατροπής απαιτείται μόνο διαθεσιμότητα της έκθεσης μετατροπής και των ετήσιων χρηματοοικονομικών καταστάσεων και ενδεχομένως έκθεσης αποτίμησης, ενώ στην περίπτωση συγχώνευσης και διάσπασης απαιτείται η διαθεσιμότητα εκτός των σχεδίων σύμβασης συγχώνευσης ή διάσπασης, των εκθέσεων του διοικητικού συμβουλίου ή των διαχειριστών και της έκθεσης των εμπειρογνομόνων, καθώς και λογιστικής κατάστασης, σε περίπτωση που οι τελευταίες ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις αναφέρονται σε έτος που έχει λήξει τουλάχιστον 6 μήνες πριν από την ημερομηνία του σχεδίου συγχώνευσης ή διάσπασης.

⁶⁵ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 171

Αναφορικά με την προστασία των δανειστών, προβλέπεται στα άρθρα 13, 65 και 114 του Ν. 4601/2019 ότι μέσα σε τριάντα μέρες από την ολοκλήρωση των διατυπώσεων δημοσιότητας του σχεδίου σύμβασης συγχώνευσης ή διάσπασης ή της απόφασης για τη μετατροπή, οι πιστωτές των εταιριών ή της εταιρίας (στην περίπτωση της μετατροπής), των οποίων οι απαιτήσεις είχαν γεννηθεί πριν από το χρόνο αυτό, έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν κατάλληλες εγγυήσεις από τις εταιρίες ή την εταιρία, οι δε εταιρίες έχουν την υποχρέωση να παράσχουν αυτές, εφόσον οι πιστωτές αποδεικνύουν ότι η οικονομική κατάστασή τους εξαιτίας του μετασχηματισμού καθιστά απαραίτητη την παροχή τους και εφόσον δεν έχουν ήδη λάβει τέτοιες εγγυήσεις⁶⁶. Κάθε διαφορά που θα προκύψει από την αναζήτηση των ως άνω εγγυήσεων επιλύεται από το Μονομελές Πρωτοδικείο της έδρας οποιασδήποτε από τις εταιρίες που μετείχαν στη συγχώνευση ή της διάσπαση ή της εταιρίας υπό τη νέα νομική της μορφή, εφόσον πρόκειται για μετατροπή⁶⁷.

vi. Αποτελέσματα μετασχηματισμού⁶⁸

Τα αποτελέσματα του μετασχηματισμού επέρχονται από την καταχώρηση στο Γενικό Εμπορικό Μητρώο της σύμβασης συγχώνευσης ως προς την απορροφώσα εταιρία (άρθρο 18 Ν. 4601/2019), της σύμβασης διάσπασης ως προς τις επωφελούμενες εταιρίες (άρθρο 70 Ν. 4601/2019) και της απόφασης της γενικής συνέλευσης ή των εταίρων για τη μετατροπή (άρθρο 113 Ν. 4601/2019).

Σχετικά με τα αποτελέσματα της συγχώνευσης ή της διάσπασης αναφέρονται τα ακόλουθα:

Επέρχεται καθολική διάδοχή και σε ότι αφορά την περίπτωση της διάσπασης αδιακρίτως αν πρόκειται για κοινή ή μερική διάσπαση ή απόσχιση κλάδου. Όμως ενώ στην κοινή διάσπαση η καθολική διάδοχή καταλαμβάνει το σύνολο της περιουσίας, στη

⁶⁶ «Επειδή δηλ. οι δανειστές μπορεί να θεωρούν ότι βλάπτονται από τη μετατροπή (π.χ. δεν θα έχουν πλέον την ασφάλεια ενός υψηλού κεφαλαίου, που είχε η μετατρεπόμενη εταιρία, ή της προσωπικής και απεριόριστης ευθύνης των ομορρύθμων εταίρων, αν μετατρέπεται Ο.Ε σε Α.Ε), ο νόμος τους επιτρέπει να προβάλουν αντιρρήσεις στη μετατροπή εντός ενός μηνός από την καταχώρησή της στο Γ.Ε.ΜΗ.» Νασόπουλος, Α., (2019) *Μετατροπή Ο.Ε και Ε.Ε σε Ι.Κ.Ε.* Λογιστής, τεύχος 762, σ. 1168

⁶⁷ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019).* Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 172

⁶⁸ Αυγητίδης, Δ., (2019) *Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019).* Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 162 επ.

μερική διάσπαση και στην απόσχιση κλάδου, η καθολική διαδοχή καταλαμβάνει φυσικά τον κλάδο δραστηριότητας που περιλαμβάνεται στη σύμβαση διάσπασης.

Στην περίπτωση της συγχώνευσης, μεταφέρεται η μετοχική ή εταιρική σχέση στην απορροφώσα ή στη νέα εταιρία ή στις επωφελούμενες εταιρίες, εάν πρόκειται για κοινή ή μερική διάσπαση. Στην περίπτωση της απόσχισης κλάδου, μέτοχος ή εταίρος επωφελούμενης εταιρίας γίνεται η ίδια η διασπώμενη εταιρία και όχι οι μέτοχοι ή οι εταίροι αυτής.

Εκτός από την περίπτωση της μερικής διάσπασης και της απόσχισης κλάδου, όπου η διασπώμενη εταιρία συνεχίζει να υφίσταται, περατώνεται η ύπαρξη των απορροφώμενων ή της διασπώμενης εταιρίας.

Επιπλέον, συνεχίζονται αυτοδικαίως οι εκκρεμείς δίκες από την απορροφώσα ή από τις επωφελούμενες εταιρίες.

Αναφορικά με την περίπτωση της μετατροπής επέρχονται τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Η μετατραπείσα εταιρία διατηρεί τη νομική της προσωπικότητα και συνεχίζεται με τη νέα μορφή της, χωρίς να μεσολαβεί μεταβίβαση περιουσίας με ειδική ή καθολική διαδοχή.

Τυχόν άδειες που έχουν εκδοθεί υπέρ της μετατραπείσας εταιρίας συνεχίζουν να υφίστανται.

Οι μέτοχοι ή οι εταίροι της μετατραπείσας εταιρίας συμμετέχουν στην εταιρία με τη νέα νομική της μορφή.

Τέλος, οι εκκρεμείς δίκες συνεχίζονται αυτοδικαίως στο όνομα της εταιρίας υπό τη νέα εταιρική της μορφή.

V. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

A. Η παρέμβαση του φορολογικού δικαίου στους εταιρικούς μετασχηματισμούς

Οι φορολογικές διατάξεις που αφορούν τους εταιρικούς μετασχηματισμούς βρίσκονται σήμερα διάσπαρτες σε διάφορα νομοθετήματα, από το πιο σύγχρονο, εκείνο του ισχύοντος Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (Ν. 4172/2013), το οποίο ωστόσο παρέχει φορολογικά κίνητρα για τον μετασχηματισμό ορισμένων μόνο εταιρικών τύπων, έως τα αναπτυξιακά νομοθετήματα που έχουν χρησιμοποιηθεί ευρύτατα στην πράξη, με σημαντικότερα τον Ν. 2166/1993 και το μακροβιότερο όλων ΝΔ 1297/1972. Επιπλέον, διατάξεις φορολογικού περιεχομένου απαντούν σε ειδικά πλαίσια που ρυθμίζουν θέματα μετασχηματισμών είτε μεταξύ συγκεκριμένων εταιρικών μορφών, είτε αφορούν σε λοιπές, πλην του φόρου εισοδήματος, φορολογίες, ενώ υφίσταται και ειδικό πλαίσιο για τους μετασχηματισμούς μεταξύ εταιριών διαφορετικών κρατών – μελών της ΕΕ, σε ενσωμάτωση των σχετικών ενωσιακών ρυθμίσεων⁶⁹.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4601/2019, με αφορμή τη θέσπιση φορολογικών κινήτρων για συγκεκριμένες μορφές μετασχηματισμών και για συγκεκριμένους εταιρικούς τύπους, έχοντας ως στόχο την ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας για δημιουργία ισχυρών οικονομικών μονάδων, το φορολογικό δίκαιο και ιδίως ο Ν. 2166/1993 παρεμβαίνει στο ουσιαστικό εταιρικό δίκαιο μετασχηματισμών και δημιουργεί σοβαρό πρόβλημα συμβατότητας και συστηματικής συνοχής με αυτό. Πιο συγκεκριμένα, η παρέμβαση του φορολογικού δικαίου δημιουργεί ασάφεια όχι μόνο ως προς το ποιος μετασχηματισμός επιτρέπεται, αλλά και ως προς το πώς υλοποιείται ένας τέτοιος μετασχηματισμός. Για παράδειγμα, η απόσχιση κλάδου και η μερική διάσπαση συνδυάζονταν υπό το προϊσχύσαν πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών μόνο με την παροχή φορολογικών κινήτρων, χωρίς να υπάρχει καμία πρόβλεψη στο εταιρικό δίκαιο για τους όρους και τη διαδικασία πραγματοποίησής τους, ενώ ακόμη και για γνωστούς στο εταιρικό δίκαιο μετασχηματισμούς, όπως είναι οι συγχωνεύσεις και διασπάσεις ανωνύμων εταιριών και εταιριών περιορισμένης ευθύνης, η φορολογική νομοθεσία μετασχηματισμών θεσπίζει παρεκκλίσεις από τους κανόνες του εταιρικού δικαίου, κάποιες από τις οποίες θα

⁶⁹ Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) *Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 691

μπορούσαν να θεωρηθούν τουλάχιστον αμφίβολης συμβατότητας με το ενωσιακό δίκαιο.

Με αφορμή, λοιπόν, τη θέσπιση φορολογικών κινήτρων για την εκπλήρωση του δικαιοπολιτικού στόχου τους για τη δημιουργία μεγάλων οικονομικών μονάδων, τόσο το ΝΔ 1297/1972 όσο και ο Ν. 2166/1993 παρεμβαίνουν στο ουσιαστικό εταιρικό δίκαιο μετασχηματισμών, καθώς περιέχουν πλήθος σχετικών ρυθμίσεων. Ειδικότερα:

α) το πεδίο εφαρμογής τους καταλαμβάνει πλήθος «καταχρηστικών» μετασχηματισμών, οι οποίοι στερούνται ερείσματος στο ουσιαστικό εταιρικό δίκαιο, καθιστώντας αναγκαία την προσφυγή στο πλαίσιό τους για συγκεκριμένες μορφές μετασχηματισμών και για συγκεκριμένους εταιρικούς τύπους,

β) περιέχουν παρεκκλίσεις από τις διατάξεις εταιρικού δικαίου. Είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα η καθιέρωση από το Ν. 2166/1993 μιας ειδικής διαδικασίας συντέλεσης του μετασχηματισμού μέσω της λογιστικής ενοποίησης των στοιχείων του ενεργητικού και παθητικού των εταιριών που μετέχουν στο μετασχηματισμό, χωρίς τη διενέργεια αποτίμησης των μεταβιβαζόμενων περιουσιακών στοιχείων (άρθρο 2 Ν. 2166/1993⁷⁰),

γ) δεν αντιμετωπίζουν την περίπτωση των γνήσιων μετατροπών ως συνέχιση της νομικής προσωπικότητας της μετασχηματιζόμενης εταιρίας, αλλά ως εισφορά της καθαρής θέσης της εταιρίας σε νέο νομικό πρόσωπο. Αντίθετα, δέχονται τη μετατροπή ατομικών επιχειρήσεων σε εταιρίες οποιασδήποτε μορφής ως μετασχηματισμό, ενώ κατ' ουσίαν πρόκειται για σύσταση νέου νομικού προσώπου με εισφορά της περιουσίας του επιχειρηματία – φορέα της ατομικής επιχείρησης,

δ) για την απόλαυση των παρεχόμενων φορολογικών κινήτρων είναι απαραίτητη η πλήρωση συγκεκριμένων προϋποθέσεων, οι οποίες δεν θεσπίζουν μεν παρέκκλιση από το εταιρικό δίκαιο, εντούτοις θέτουν ειδικούς όρους για τη διενέργεια ακόμα και γνήσιων μετασχηματισμών, όπως είναι ενδεικτικά: ο μετασχηματισμός σε εταιρία ανώτερου νομικού τύπου, με την έννοια κυρίως της προώθησης της δημιουργίας κεφαλαιουχικών εταιριών (άρθρο 1 ΝΔ 1297/1972 και άρθρο 1 παρ. 1 Ν. 2166/1993), η υποχρέωση για ελάχιστο ύψος κεφαλαίου της προερχόμενης από τον μετασχηματισμό εταιρίας (άρθρο 4 περ. α και 7 παρ. 1 ΝΔ 1297/1972 και άρθρο 2 παρ. 5 Ν. 2166/1993),

⁷⁰ Άρθρο 2 παρ. 1 Ν. 2166/1993: «1. Ο κατά τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου μετασχηματισμός, πραγματοποιείται κατά παρέκκλιση των διατάξεων του κ.ν.2190/1920 και ν.3190/1955 με ενοποίηση των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού των μετασχηματιζόμενων επιχειρήσεων, όπως αυτά εμφανίζονται σε ισολογισμούς αυτών συντασσόμενους για το σκοπό του μετασχηματισμού και μεταφέρονται ως στοιχεία ισολογισμού της νέας εταιρίας.»

η υποχρέωση τήρησης ονομαστικών μετοχών – βέβαια πλέον σύμφωνα με το άρθρο 40 Ν. 4548/2018 οι μετοχές της ανώνυμης εταιρίας είναι υποχρεωτικά ονομαστικές - και αμεταβίβαστου ποσοστού αυτών για ελάχιστο χρονικό διάστημα μετά τον μετασχηματισμό (άρθρο 4 περ. β – δ ΝΔ 1297/1972)⁷¹.

B. Το άρθρο 4 του Ν. 4601/2019

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4601/2019, θα ήταν επιθυμητό στο πλαίσιο μιας μελλοντικής νομοθετικής πρωτοβουλίας, να επανεκτιμηθεί από τον φορολογικό νομοθέτη το σημερινό καθεστώς παροχής φορολογικών κινήτρων σε εταιρικούς μετασχηματισμούς, μέσω αφενός του εξορθολογισμού τους και αφετέρου της πλήρους ευθυγράμμισής τους με το σύστημα του προτεινόμενου νομοσχεδίου και πλέον Ν. 4601/2019.

Σε περίπτωση που δεν υπάρξει τροποποίηση του φορολογικού πλαισίου, θα έχουμε σύμφωνα με μία άποψη της θεωρίας ένα εταιρικό πλαίσιο που θα μείνει ανεφάρμοστο. Ωστόσο, υπάρχει και η άποψη, ότι το εταιρικό πλαίσιο θα είναι εφαρμόσιμο, χωρίς ωστόσο να τυγχάνουν παράλληλης εφαρμογής τα προβλεπόμενα από τις φορολογικές διατάξεις φορολογικά πλεονεκτήματα, διότι δεν θα είναι δυνατόν εν τοις πράγμασι να εφαρμοστούν οι προβλεπόμενες προϋποθέσεις, οι οποίες παρέκλιναν από το μέχρι προσφάτως ισχύον εταιρικό πλαίσιο⁷².

Με το Ν. 4601/2019 το εταιρικό δίκαιο ρυθμίζει πλέον αποκλειστικά τα ζητήματα του πεδίου εφαρμογής, της διαδικασίας μετασχηματισμού, καθώς και των αποτελεσμάτων που επέρχονται, ενώ τίθενται όρια ανάμεσα στην εταιρική διαδικασία συντέλεσης των μετασχηματισμών και τη φορολογική τους μεταχείριση. Άρα, η φορολογική νομοθεσία πρέπει να περιορίζεται αποκλειστικά στη θέσπιση φορολογικών κινήτρων με σκοπό τη δημιουργία ισχυρότερων οικονομικών μονάδων, ενώ δεν μπορεί πλέον να προβλέπει νέες μορφές μετασχηματισμών ή να θεσπίζει παρεκκλίσεις από το εταιρικό δίκαιο⁷³.

⁷¹ Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) *Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 691-692

⁷² Σαββαΐδου, Α., (2019) *Η φορολογική μεταχείριση των εταιρικών μετασχηματισμών*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 527

⁷³ Σαββαΐδου, Α., (2019) *Η φορολογική μεταχείριση των εταιρικών μετασχηματισμών*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 525

Με το άρθρο 4 του Ν. 4601/2019 ρυθμίζεται το ζήτημα της σχέσης του νέου νόμου με τις διατάξεις άλλων νόμων, φορολογικού ή αναπτυξιακού περιεχομένου. Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με την παράγραφο 1 του ως άνω άρθρου «Οι διατάξεις του ΝΔ 1297/1972 (Α' 217), των νόμων 2166/1993 (Α' 137), 4172/2013 (Α' 167) και άλλων νόμων, ιδίως φορολογικού ή αναπτυξιακού περιεχομένου, οι οποίες αναφέρονται σε μετασχηματισμούς που αποτελούν αντικείμενο του παρόντος, διατηρούνται σε ισχύ ως προς τις φορολογικές τους ρυθμίσεις και τα παρεχόμενα πλεονεκτήματα ή κίνητρα. Κατά τα λοιπά, οι αναφερόμενοι στα νομοθετήματα αυτά μετασχηματισμοί διέπονται από τις διατάξεις του παρόντος, ιδίως όσον αφορά το επιτρεπτό, τις προϋποθέσεις, τη διαδικασία πραγματοποίησης και τα αποτελέσματά τους.».

Περαιτέρω προβλέπεται στο ίδιο άρθρο ότι εφόσον στις διατάξεις των νόμων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 4 Ν. 4601/2019, προβλέπονται μορφές ή υποκείμενα μετασχηματισμών που δεν αναφέρονται στα άρθρα 1 και 2 του ίδιου νόμου ή δεν καταλαμβάνονται από αυτά, οι μετασχηματισμοί αυτοί διέπονται, αναφορικά ιδίως με το επιτρεπτό, τις προϋποθέσεις, τη διαδικασία και τα αποτελέσματά τους, από τις διατάξεις της οικείας εταιρικής νομοθεσίας⁷⁴.

Επιπλέον, η αιτιολογική έκθεση του Ν. 4601/2019 περιέχει κατευθυντήριες γραμμές για την ερμηνεία των διατάξεων της φορολογικής νομοθεσίας. Ειδικότερα, αναφέρει ότι οι διατάξεις του Ν. 2166/1993 θα είναι ερμηνευτέες υπό το πρίσμα του κανόνα της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του Ν. 4601/2019, το οποίο σε ζητήματα εταιρικού δικαίου δίνει το προβάδισμα στις διατάξεις του νόμου αυτού. Με την έννοια αυτή, η λογιστική ενοποίηση των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού των μετασχηματιζόμενων επιχειρήσεων, σύμφωνα με τον Ν. 2166/1993 θα παραμένει δυνατή σε δύο περιπτώσεις. Συγκεκριμένα, α) εφόσον όλοι οι εταίροι των μετασχηματιζόμενων εταιριών συμφώνησαν να μην εξετασθεί το σχέδιο σύμβασης συγχώνευσης ή διάσπασης από ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα και να μην συνταχθεί σχετική έκθεση και β) στην περίπτωση που στη συγχώνευση ή στη διάσπαση μετέχουν

⁷⁴ Ειδικά αναφέρονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 4 Ν. 4601/2019 οι περιπτώσεις εισφοράς ή απόσχισης κλάδου ή κλάδων από λειτουργούσα επιχείρηση ή εταιρία σε άλλη εταιρία, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν.δ. 1297/1972 και του ν. 2166/1993, καθώς και της μετατροπής υποκαταστήματος σε νεοσυσταθείσα εταιρία που αποτελεί θυγατρική της εισφέρουσας εταιρίας κατά την έννοια της παραγράφου 2 του άρθρου 52 του ν. 4172/2013, συνιστούν αποσχίσεις κλάδου κατά το άρθρο 57 και διέπονται από τις διατάξεις του παρόντος, ιδίως όσον αφορά το επιτρεπτό, τις προϋποθέσεις, τις διαδικασίες και τα αποτελέσματά τους.

προσωπικές εταιρίες, υπό την προϋπόθεση ότι κανένας εταίρος δεν ζήτησε την εξέταση του σχεδίου από εμπειρογνώμονες⁷⁵.

Με Εγκύκλιο της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων⁷⁶ διευκρινίζεται ότι προκειμένου να τύχουν εφαρμογής τα προβλεπόμενα από τους αναπτυξιακούς νόμους (Ν.Δ. 1297/1972, Ν. 2166/1993 κλπ) ή τον Ν. 4172/2013 φορολογικά ευεργετήματα, θα πρέπει να συντρέχουν οι ειδικότερα οριζόμενες στους νόμους αυτούς προϋποθέσεις, όπως για παράδειγμα ελάχιστο ύψος κεφαλαίου, νομική μορφή των μετασχηματιζόμενων εταιριών, υποχρέωση αμεταβιβάστου των μετοχών κλπ. Ακόμη, με την ίδια Εγκύκλιο επισημάνθηκε ότι οι διατάξεις των αναπτυξιακών νομοθετημάτων συνεχίζουν να ισχύουν για όσους μετασχηματισμούς δεν καταλαμβάνονται από το πεδίο εφαρμογής του Ν. 4601/2019, όπως παραδείγματος χάριν για την μετατροπή ατομικής επιχείρησης σε ΕΠΕ/ΑΕ κλπ, η οποία αποτελεί κατ' ουσίαν σύσταση νέου νομικού προσώπου με εισφορά σε είδος και όχι μετατροπή κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 118-133 του Ν. 4601/2019, οι οποίες ρυθμίζουν τα θέματα της μετατροπής προσωπικών και κεφαλαιουχικών εταιριών⁷⁷. Η μετατροπή ατομικής επιχείρησης δεν ρυθμιζόταν ούτε στο προηγούμενο νομοθετικό πλαίσιο. Και αυτό διότι μετατροπή πραγματοποιείται όταν μία εταιρία που διαθέτει ήδη νομική προσωπικότητα μεταβάλει την εταιρική της μορφή σε έναν άλλο εταιρικό τύπο. Δεν νοείται, λοιπόν, η μετατροπή εταιρίας χωρίς νομική προσωπικότητα σε εταιρία με νομική

⁷⁵ Σαββαΐδου, Α., (2019) *Η φορολογική μεταχείριση των εταιρικών μετασχηματισμών*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 526. Βλ. και Εγκύκλιο Α.Α.Δ.Ε/Ε.2048/21.3.2019 με θέμα *Κοινοποίηση διατάξεων του Ν. 4601/2019 «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων και λοιπές διατάξεις ...»* (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019). Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας, Β' Ιανουαρίου 2019, Τεύχος 1640, σ. 123

⁷⁶ Εγκύκλιο Α.Α.Δ.Ε/Ε.2048/21.3.2019 με θέμα *Κοινοποίηση διατάξεων του Ν. 4601/2019 «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων και λοιπές διατάξεις ...»* (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019). Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας, Β' Ιανουαρίου 2019, Τεύχος 1640, σ. 123

⁷⁷ Βλ. και Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) *Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών*. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019). Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 699, όπου αναφέρει για τις μετατροπές αυτές των ατομικών επιχειρήσεων ότι «γεννώνται ερωτηματικά εάν οι “μετατροπές” αυτές θα συνεχίσουν να εγκρίνονται από την αρμόδια εποπτική αρχή, καθώς δεν φαίνεται να χωρεί πλέον παρέκκλιση από την προαναφερθείσα εταιρική διαδικασία για τη σύσταση νέου νομικού προσώπου με εισφορά σε είδος.». Βλ. και Λεοντάρης, Μ. (2019) *Εταιρικοί μετασχηματισμοί (Μετατροπές-Συγχωνεύσεις-Διασπάσεις-Ν. 4601/2019)*. Λογιστής, τεύχος 762, σ. 1158 όπου αναφέρει ότι «δεν περιλαμβάνονται στο νόμο 4601/2019 οι μετασχηματισμοί ατομικών επιχειρήσεων, που, όμως, προβλέπονται σε νόμους παροχής φορολογικών κινήτρων και αναπτυξιακούς (όπως Ν.Δ. 1297/72, Ν. 2166/33 κ.α.) που εξακολουθούν να ισχύουν.

προσωπικότητα⁷⁸. Αφού, λοιπόν, απαραίτητο εννοιολογικό στοιχείο της μετατροπής είναι η νομική προσωπικότητα της μετατρεπόμενης εταιρίας, δεν είναι νοητή η μετατροπή ατομικής επιχείρησης σε εταιρία που διαθέτει νομική προσωπικότητα, αλλά πρόκειται για ίδρυση νέας εταιρίας⁷⁹.

Γ. Άλλα ανακλύπτοντα από το Ν. 4601/2019 φορολογικά ζητήματα

ι. Διάσπαση (άρθρα 54-57 και 70 Ν. 4601/2019)

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, μία από τις καινοτομίες του Ν. 4601/2019 είναι η ρύθμιση πλέον όχι μόνο της κοινής διάσπασης (άρθρο 55 του νόμου αυτού), αλλά και της μερικής διάσπασης (άρθρο 56 του νόμου αυτού) και της απόσχισης κλάδου (άρθρο 57 του νόμου αυτού). Ως προς τις φορολογικές ρυθμίσεις που διέπουν τη μερική διάσπαση, τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του άρθρου 54 του Ν. 4172/2013, ενώ στο πεδίο εφαρμογής των αναπτυξιακών νόμων εμπίπτει μόνο η κοινή διάσπαση. Όσον αφορά την απόσχιση κλάδου, η επιχείρηση έχει τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ τριών φορολογικών πλαισίων, ήτοι του άρθρου 52 του Ν. 4172/2013, του ΝΔ 1297/1972 ή του Ν. 2166/1993. Φορολογικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 70 του Ν. 4601/2019, το οποίο ρυθμίζει τα αποτελέσματα της διάσπασης και ειδικότερα ότι στην περίπτωση της διάσπασης οι επωφελούμενες εταιρίες υποκαθίστανται ως καθολικές διάδοχοι στη μεταβιβαζόμενη σε αυτές περιουσία, καθώς και ότι στις περιπτώσεις της μερικής διάσπασης και της απόσχισης κλάδου η καθολική διαδοχή καταλαμβάνει τον κλάδο δραστηριότητας που καθορίζεται στη σύμβαση διάσπασης, πρόκειται δηλαδή για καθολική διαδοχή σε μέρος της περιουσίας της διασπώμενης εταιρίας⁸⁰.

Η μερική διάσπαση και η απόσχιση κλάδου ομοιάζουν μεταξύ τους, αφού πρόκειται για μία πράξη μεταβίβασης κλάδου μιας εταιρίας σε άλλη εταιρία, όμως τα αποτελέσματά τους διαφέρουν, καθώς όπως ήδη έχει αναφερθεί, στην περίπτωση της απόσχισης οι μετοχές της λήπτριας εταιρίας δίνονται ως αντάλλαγμα στην εισφέρουσα εταιρία, ενώ στην περίπτωση της μερικής διάσπασης οι μετοχές της λήπτριας εταιρίας δίνονται απευθείας στους μετόχους της εισφέρουσας εταιρίας. Εκτός όμως από τα

⁷⁸ Δαλιάνης, Γ., (2019) *Φορολογική αντιμετώπιση εταιρικών μετασχηματισμών*. Λογιστής, τεύχος 761, σ. 1043

⁷⁹ Αληφαντής, Γ., (2019) *Η διαδικασία μετατροπής ατομικής επιχείρησης σε κεφαλαιουχική εταιρία*. Ναυτεμπορική, 9 Δεκεμβρίου 2019, σ. 10

⁸⁰ Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) *Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 699

αποτελέσματά τους, διαφέρουν και ως προς τη φορολογική τους μεταχείριση, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν διευκρινίσεις στον νέο νόμο. Πιο συγκεκριμένα, σε περίπτωση μερικής διάσπασης δεν προκύπτει με σαφήνεια η φορολογική μεταχείριση της μείωσης της καθαρής θέσης της εισφέρουσας εταιρίας, ενώ δεν είναι ξεκάθαρο εάν θα προκύψει παρακράτηση φόρου στο επίπεδο του μετόχου, εξαιτίας της οιονεί διανομής από τη μείωση των κερδών εις νέον ή η επιβολή φόρου εισοδήματος στο επίπεδο της εισφέρουσας εταιρίας, σύμφωνα με το άρθρο 47 παρ. 2 του Ν. 4172/2013. Ακόμη, δεν είναι ξεκάθαρη η φορολογική μεταχείριση της προκύπτουσας υπεραξίας σε περίπτωση αποτίμησης του μεταβιβαζόμενου κλάδου, καθώς ελλείπει ρητής πρόβλεψης, το πιθανότερο είναι ότι δεν θα ισχύσει η απαλλαγή από το φόρο της προκύπτουσας υπεραξίας, διότι στη συγκεκριμένη περίπτωση οι μετοχές θα δοθούν στους μετόχους και όχι στην εισφέρουσα εταιρία. Σύμφωνα με το άρθρο 54 παρ. 8 του Ν. 4172/2013, η συγχώνευση ή διάσπαση δεν συνεπάγεται καμία φορολογία των υπεραξιών, οι οποίες υπολογίζονται βάσει της διαφοράς μεταξύ της αγοραίας αξίας των μεταβιβαζόμενων στοιχείων του ενεργητικού και παθητικού και της φορολογητέας αξίας τους⁸¹.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 2 εδ. β Ν. 4601/2019 οι περιπτώσεις εισφοράς ή απόσχισης κλάδου ή κλάδων από λειτουργούσα επιχείρηση ή εταιρία σε άλλη εταιρία, σύμφωνα με τις διατάξεις του ΝΔ 1297/1972 και του Ν. 2166/1993, καθώς και της μετατροπής υποκαταστήματος σε νεοσυσταθείσα εταιρία που αποτελεί θυγατρική της εισφέρουσας εταιρίας κατά την έννοια της παραγράφου 2 του άρθρου 52 του Ν. 4172/2013, συνιστούν αποσχίσεις κλάδου κατά το άρθρο 57 του Ν. 4601/2019 και διέπονται από τις διατάξεις του παρόντος, ιδίως, όσον αφορά το επιτρεπτό, τις προϋποθέσεις, τις διαδικασίες και τα αποτελέσματά τους.

ii. Άρθρο 140 Ν. 4601/2019 - Διατηρούμενες σε ισχύ διατάξεις

Με το άρθρο 140 του Ν. 4601/2019 ελήφθη μέριμνα για τη διατήρηση σε ισχύ ειδικών διατάξεων εταιρικού δικαίου που ρυθμίζουν θέματα μετασχηματισμών άλλων εταιρικών μορφών από εκείνες της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του ως άνω νόμου, ιδίως όσον αφορά το επιτρεπτό, τις προϋποθέσεις, τη διαδικασία πραγματοποίησης και τα αποτελέσματά τους, καθώς και ειδικές διατάξεις που ρυθμίζουν ζητήματα

⁸¹ Σαββαΐδου, Α., (2019) *Η φορολογική μεταχείριση των εταιρικών μετασχηματισμών*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 527

μετασχηματισμών για συγκεκριμένες κατηγορίες επιχειρήσεων ή για επιχειρήσεις που υπόκεινται σε ειδική εποπτεία ή προβλέπουν μεταξύ άλλων την έκδοση ειδικής εγκριτικής απόφασης. Επίσης, ελήφθη μέριμνα για τη διατήρηση σε ισχύ του άρθρου 16 του Ν. 2515/1997 (εγκριτική απόφαση της εποπτικής αρχής, ειδικές φορολογικές ρυθμίσεις ή θέματα μεταγραφών, τρόπος ενοποίησης στοιχείων ενεργητικού-παθητικού κοκ), συμπληρωματικά προς τις διατάξεις του Ν. 4601/2019⁸².

iii. Άρθρο 141 Ν. 4601/2019 – Μεταβατικές διατάξεις

Με το άρθρο 141 του Ν. 4601/2019 ορίζεται ότι ο νόμος αυτός εφαρμόζεται για συγχωνεύσεις ή διασπάσεις στις οποίες η ημερομηνία του σχεδίου συγχώνευσης ή διάσπασης είναι μεταγενέστερη της έναρξης ισχύος του, για οποιαδήποτε από τις εταιρίες που μετέχουν στη συγχώνευση ή διάσπαση, καθώς και για μετατροπές στις οποίες η σχετική απόφαση της συνέλευσης ή των εταίρων λαμβάνεται μετά την έναρξη ισχύος του.

Συνεπώς, οι μετασχηματισμοί που διενεργήθηκαν σύμφωνα με τις διατάξεις των αναπτυξιακών νομοθετημάτων στους οποίους οι ανωτέρω προβλεπόμενες ημερομηνίες είναι προγενέστερες της έναρξης ισχύος του Ν. 4601/2019⁸³, δεν θίγονται από την εφαρμογή των διατάξεων αυτού⁸⁴.

iv. Άρθρο 142 Ν. 4601/2019 – Παραπομπές

Με τη διάταξη του άρθρου 142 Ν. 4601/2019 ορίζεται ότι όπου διάταξη νόμου παραπέμπει στις περί συγχωνεύσεων, διασπάσεων ή μετατροπών διατάξεις του Κ.Ν 2190/1920, των Ν. 3190/1955, 4072/2012 και 1667/1986 ή άλλων νομοθετημάτων, όσον αφορά εταιρικές μορφές που εμπίπτουν στην παράγραφο 1 του άρθρου 2 του Ν. 4601/2019, από την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού, η παραπομπή αυτή νοείται ότι αναφέρεται στις αντίστοιχες διατάξεις του Ν. 4601/2019. Στην αναπτυξιακή νομοθεσία, όπως για παράδειγμα στο άρθρο 2 του Ν. 2166/1993 ή στο άρθρο 8 του Ν.Δ 1297/1972, εντοπίζονται αρκετές παραπομπές στις ανωτέρω διατάξεις, οπότε και θεωρείται ότι οι

⁸² Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) *Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ.700

⁸³ Έναρξη ισχύος του Ν. 4601/2019 είναι η 15.04.2019. Βλ. και υποσημείωση 26.

⁸⁴ Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) *Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 700

παραπομπές αυτές αναφέρονται στο Ν. 4601/2019 και στις αντίστοιχες διατάξεις αυτού⁸⁵.

ν. Άρθρο 147 Ν. 4601/2019 – Καταργούμενες διατάξεις

Με την περ. ε του άρθρου 147 του Ν. 4601/2019 καταργείται ρητά η παράγραφος 3 του άρθρου 4 του Ν. 2166/1993, με την οποία οριζόταν ότι η πράξη με την οποία μία ανώνυμη εταιρία χωρίς να λυθεί εισφέρει το σύνολο ή έναν ή περισσότερους κλάδους της δραστηριότητάς της σε μία άλλη ανώνυμη εταιρία έναντι μετοχών της λήπτριας εταιρίας δεν αποτελεί διάσπαση και δεν διέπεται από τα άρθρα 81 έως 89 του Κ.Ν 2190/1920. Σύμφωνα με την ερμηνεία που δόθηκε από τη φορολογική διοίκηση, η εν λόγω ρύθμιση καταργήθηκε διότι πλέον η απόσχιση κλάδου προβλέπεται από το άρθρο 57 του Ν. 4601/2019⁸⁶.

⁸⁵ Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) *Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 700

⁸⁶ Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) *Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019)*. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 700

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Με τον Ν. 4601/2019 το εταιρικό δίκαιο των μετασχηματισμών περιλαμβάνεται για πρώτη φορά συστηματοποιημένο σε ένα ενιαίο νομοθέτημα, το οποίο αντιμετωπίζει προβλήματα του προϊσχύσαντος δικαίου, όπως είναι η ύπαρξη των «καταχρηστικών» μετασχηματισμών. Οι ρυθμίσεις του νέου νόμου έρχονται να συμπληρώσουν την αναμόρφωση του δικαίου των ανωνύμων εταιριών με τον Ν. 4548/2018, την τροποποίηση του Ν. 3190/1955 περί εταιριών περιορισμένης ευθύνης με τον Ν. 4541/2018, τη συστηματοποίηση του δικαίου των προσωπικών εταιριών με το Ν. 4072/2012 και την εισαγωγή του εταιρικού τύπου της ιδιωτικής κεφαλαιουχικής εταιρίας με τον ίδιο νόμο⁸⁷.

Το άρθρο 4 του Ν. 4601/2019 θεσπίζει την υπεροχή του εταιρικού δικαίου έναντι του φορολογικού ιδίως όσον αφορά το επιτρεπτό, τις προϋποθέσεις, τη διαδικασία πραγματοποίησης και τα αποτελέσματα των μετασχηματισμών, ενώ οι διατάξεις του ΝΔ 1297/1972, των Ν. 2166/1993, 4172/2013 και άλλων νόμων αναπτυξιακού και φορολογικού περιεχομένου, διατηρούνται σε ισχύ ως προς τις φορολογικές τους ρυθμίσεις και τα παρεχόμενα πλεονεκτήματα ή κίνητρα.

Βέβαια, η θέσπιση της ως άνω διάταξης κρίνεται ανεπαρκής για την άρση των ερμηνευτικών δυσχερειών που θα προκύψουν από την παράλληλη με τον Ν. 4601/2019 εφαρμογή φορολογικών διατάξεων. Είναι, λοιπόν, ιδιαίτερα σημαντική και αναγκαία η μεταρρύθμιση του φορολογικού πλαισίου των εταιρικών μετασχηματισμών, η εναρμόνισή του με το Ν. 4601/2019 και η άρση των ερμηνευτικών δυσχερειών και αμφιβολιών που προκύπτουν από την παράλληλη εφαρμογή φορολογικών ρυθμίσεων⁸⁸. Επί της ανάγκης αυτής, η αιτιολογική έκθεση του Ν. 4601/2019 αναφέρει χαρακτηριστικά ότι *«θα ήταν ευκαίριο, συνεπώς, στο πλαίσιο μιας μελλοντικής*

⁸⁷ Αυγητίδης, Δ., (2019) Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019). Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 174

⁸⁸ Σαββαΐδου, Α., (2019) Η φορολογική μεταχείριση των εταιρικών μετασχηματισμών. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 538. Βλ. και Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019). Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 710, όπου αναφέρει χαρακτηριστικά ότι εταιρικός νομοθέτης καταδεικνύει την ανάγκη επανεξέτασης του φορολογικού πλαισίου, υποδεικνύοντας την ανάγκη για πλήρη συμβατότητα του εταιρικού με το φορολογικό πλαίσιο, με την έννοια της παροχής πλαισίου πλήρους φορολογικής ουδετερότητας για τους μετασχηματισμούς που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Ν. 4601/2019.

νομοθετικής πρωτοβουλίας, να επανεκτιμηθεί από το φορολογικό νομοθέτη το σημερινό καθεστώς παροχής φορολογικών κινήτρων σε εταιρικούς μετασχηματισμούς, μέσω αφενός του εξορθολογισμού τους και αφετέρου της πλήρους ευθυγράμμισής τους με το σύστημα του προτεινόμενου νομοσχεδίου.».

VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A) ΒΙΒΛΙΑ

- Αλεξανδρίδου, Ε., (2016) Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, Προσωπικές και Κεφαλαιουχικές Εταιρίες, Νομική Βιβλιοθήκη
- Αντωνοπουλος, Β., (2016) Δίκαιο Προσωπικών Εταιριών, Σάκκουλας
- Περάκης, Ε., (2013) Το δίκαιο της ΑΕ. Τόμος 2. Νομική Βιβλιοθήκη
- Περάκης, Ε., (2001), Το δίκαιο της ΑΕ. Τόμος 8. Νομική Βιβλιοθήκη
- Ρόκας, Ν., (2019) Εμπορικές Εταιρίες, 9η έκδοση, Σάκκουλας
- Ρόκας, Ν., (2012) Εμπορικές Εταιρίες. Νομική Βιβλιοθήκη
- Χρυσάνθης, Χρ., (2010) Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας – Κατ' άρθρο ερμηνεία του ΚΝ 2190/1920 (Επιμ. Περάκης Ευάγγελος). Νομική Βιβλιοθήκη
- Ψυχομάνης, Σ., (2013) Δίκαιο Εμπορικών εταιριών, Σάκκουλας

B) ΑΡΘΡΑ – ΜΕΛΕΤΕΣ

- Αληφαντής, Γ., (2020) *Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου*, Η Ναυτεμπορική, 15 Ιανουαρίου 2020, σ. 10 επ.
- Αληφαντής, Γ., (2019) Η διαδικασία μετατροπής ατομικής επιχείρησης σε κεφαλαιουχική εταιρία. Ναυτεμπορική, 9 Δεκεμβρίου 2019, σ. 10 επ.
- Αυγητίδης, Δ., (2019) Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ο Ν 4601/2019 (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019). Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 162 επ.
- Βύζας, Β., (2019) Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς. Δίκαιο Επιχειρήσεων και εταιριών, σ. 820επ.
- Δαλιάνης, Γ., (2019) Φορολογική αντιμετώπιση εταιρικών μετασχηματισμών. Λογιστής, τεύχος 761, σ. 1042 επ.
- Διακόπουλος, Δ., (2019) Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Μια συνοπτική παρουσίαση του νέου νόμου (Ν 4601/2019). Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 681 επ.
- Λεοντάρης, Μ. (2019) Εταιρικοί μετασχηματισμοί (Μετατροπές-Συγχωνεύσεις-Διασπάσεις-Ν. 4601/2019). Λογιστής, τεύχος 762, σ. 1158 επ.

- Νασόπουλος, Α., (2019) Μετατροπή Ο.Ε και Ε.Ε σε Ι.Κ.Ε. Λογιστής, τεύχος 762, σ. 1166 επ.
- Σαββαΐδου, Α., (2019) Η φορολογική μεταχείριση των εταιρικών μετασχηματισμών. Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 521 επ.
- Σωφρονά, Λ.Ε., (2019) Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών. Ανάλυση υπό το πρίσμα των νέων εταιρικών ρυθμίσεων (Ν 4601/2019). Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 689 επ.
- Ψαρουδάκης, Γ., (2019) Η τυπολογία της διάσπασης στον Ν. 4601/2019, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, σ. 944 επ.

Γ) ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Αιτιολογική έκθεση του σχεδίου νόμου «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων».
- Εγκύκλιος Α.Α.Δ.Ε/Ε.2048/21.3.2019 με θέμα Κοινοποίηση διατάξεων του Ν. 4601/2019 «Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Απριλίου 2014 για την έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων στο πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων και λοιπές διατάξεις ...» (ΦΕΚ Α' 44/9.3.2019). Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας, Β' Ιανουαρίου 2019, Τεύχος 1640, σ. 122 επ.